

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

Факультет культури і мистецтв
Кафедра музичного мистецтва

Лисак Наталія Богданівна

На правах рукопису

**УКРАЇНСЬКА ІДЕНТИЧНІСТЬ І ФЕСТИВАЛЬ
«ЧЕРВОНА РУТА»: АНАЛІЗ ВЗАЄМОВПЛИВІВ**

Спеціальність: 025 Музичне мистецтво
Освітньо-професійна програма Музичне мистецтво
Робота на здобуття освітнього ступеня Магістр

Науковий керівник:
КАШАЮК ВІКТОРІЯ МИКОЛАЇВНА,
кандидат мистецтвознавства, доцент

РЕКОМЕНДОВАНО ДО ЗАХИСТУ

Протокол № _____

засідання кафедри музичного мистецтва

від _____ 2024 р.

Завідувач кафедри

(_____) _____

Луцьк – 2024

АНОТАЦІЯ

Лисак Наталія Богданівна. Українська ідентичність і фестиваль «Червона рута»: аналіз взаємовпливів. Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису роботи на здобуття другого (магістерського) рівня зі спеціальності 025 «Музичне мистецтво». Волинський національний університет імені Лесі Українки Міністерства освіти і науки України, Луцьк, 2024.

У магістерській роботі досліджено феномен української національної ідентичності як запоруку існування нації та людини, її проєкцію на перший фестиваль «Червона рута» 1989 року, історію його заснування, шляхи розвитку та значення для етнічного самоусвідомлення; проаналізовано особливості взаємовпливів між цими чинниками з метою створення цілісного уявлення про фактори впливу на формування національної ідентичності особистості.

Об'єкт дослідження – фестиваль «Червона рута» як чинник формування української національної ідентичності.

Предмет дослідження – аналіз взаємовпливу між фестивалем «Червона рута» та українською національною ідентичністю.

Мета дослідження – проаналізувати та виокремити чинники, які репрезентують перший фестиваль «Червона рута» як феномен, який мав вплив на формування української національної ідентичності та здобуття Незалежності України.

У першому розділі роботи «Українська національна ідентичність та її експлікація у музикознавстві» простудійовано етимологію термінів «ідентичність» та «національна ідентичність», опрацьовано дослідження науковців, які вивчали цю проблему. А також проаналізовано експлікацію української національної ідентичності в музикознавстві та інших загальногуманітарних науках.

Другий розділ «Фестиваль «Червона рута» в історії та сучасних національно-ідентичних виявах» присвячено розкриттю пасіонарної постаті Володимира Івасюка. Досліджено творчий доробок митця, вплив середовища на формування його особистості, а також взаємодію та співпрацю з іншими провідними співаками та композиторами того часу. У цьому розділі досліджено історію створення фестивалю «Червона рута», проаналізовано результати соціального опитування про фестиваль у сучасних національно-ідентичних виявах українців.

На завершення подано взірець формування національної ідентичності українців шляхом проведення музичних заходів національно-патріотичного спрямування на прикладі першого фестивалю «Червона рута».

У висновках підсумовано ключові положення дослідження, показано унікальність першого фестивалю «Червона рута» у 1989 році з точки зору його впливу на формування національної ідентичності українців.

Ключові слова: ідентичність, українська національна ідентичність, творчість Володимира Івасюка, фестиваль «Червона рута».

ABSTRACT

Lysak Nataliia Bohdanivna. Ukrainian identity and the «Chervona Ruta» Festival: analysis of interactions. Qualifying scientific work on the rights of the manuscript work to obtain the second (master's) level in the specialty 025 «Music Art». Lesya Ukrainka Volyn National University of the Ministry of Education and Science of Ukraine, Lutsk, 2024.

The master's thesis explores the phenomenon of Ukrainian national identity as the key to the existence of the nation and individual, its projection onto the first festival «Chervona Ruta» in 1989, the history of its founding, development paths, and significance for ethnic self-awareness; analyzes the features of interactions between these factors to create a comprehensive understanding of the influence factors on the formation of individual national identity.

Research Object – the festival «Chervona Ruta» as a factor in shaping Ukrainian national identity.

Research Subject – analysis of the interactions between Ukrainian identity and the festival «Chervona Ruta».

Research Objective – to analyze and identify the factors that represent the first «Chervona Ruta» festival as a phenomenon that influenced the formation of Ukrainian national identity and the achievement of Ukraine's Independence.

The first chapter of the work «Ukrainian National Identity and Its Explication in Musicology» examines the etymology of the terms «identity» and «national identity», reviews the research of scholars who have studied this issue. It also analyzes the explication of Ukrainian national identity in musicology and other humanities. The second chapter, «The Festival «Chervona Ruta» in History and Modern National-Identity Manifestations», is dedicated to uncovering the passionate figure of Volodymyr Ivasyuk, exploring the artist's creative legacy, the influence of his environment on shaping his personality, as well as his interaction and collaboration with other prominent singers and composers of that time. This chapter delves into the history of the creation of the «Chervona Ruta» festival,

analyzing the results of a social survey on the festival in contemporary national-identity manifestations among Ukrainians.

The conclusion provides a sample of the formation of the national identity of Ukrainians through the organization of music events of national-patriotic orientation using the example of the first festival «Chervona Ruta». The conclusions summarize the key positions of the study, demonstrating the uniqueness of the first «Chervona Ruta» festival in 1989 in terms of its influence on the formation of the national identity of Ukrainians. Keywords: identity, Ukrainian national identity, formation stages, creativity of Volodymyr Ivasyuk, «Chervona Ruta» festival, explication in musicology, analysis of interactions.

Key words: identity, Ukrainian national identity, Volodymyr Ivasyuk's works, Chervona Ruta festival.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ I. УКРАЇНСЬКА НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ ТА ЇЇ ЕКСПЛІКАЦІЯ У МУЗИКОЗНАВСТВІ.....	9
1.1. Національна ідентичність: аналіз наукових поглядів.....	9
1.2. Українська національна ідентичність: загальногуманітарні та музикознавчі погляди.....	15
РОЗДІЛ II. ФЕСТИВАЛЬ «ЧЕРВОНА РУТА» В ІСТОРІЇ ТА СУЧАСНИХ НАЦІОНАЛЬНО-ІДЕНТИЧНИХ ВИЯВАХ.....	31
2.1 Пасіонарна постать В. Івасюка.....	31
2.2. Історія фестивалю «Червона рута».....	44
2.3. Фестиваль «Червона рута» у сучасних національно-ідентичних виявах українців (за результатами соціального опитування).....	58
ВИСНОВКИ.....	65
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	70
ДОДАТКИ.....	76

ВСТУП

Актуальність роботи зумовлена тим, що аналіз взаємовпливів між національною ідентичністю та фестивалем «Червона рута» є важливим фактором становлення сучасної української естрадної музики; вона полягає у важливості формування національної ідентичності українців за допомогою музики, пісні, слова. Найпотужніший перший фестиваль «Червона рута» 1989 року став важливою культурною подією, котра сприяла розвитку української музики та культури. Він дав поштовх до національного відродження, був передвісником української незалежності, пробудив дух свободи, став джерелом українськості. Нині фестиваль є прикладом впливу на глядача, формування в нього певних національних цінностей, смаків, уподобань. Адже хоча наша держава вже більше 30-ти років є незалежною, до повномасштабного вторгнення значна частина українських співаків виконувала зі сцени російськомовні пісні. А оскільки виконавці публічні особистості й мають своїх прихильників, то впливають на свою аудиторію, формуючи таким чином відповідне сприйняття себе. З початку повномасштабного вторгнення ситуація змінилася: ті виконавці, у репертуарі яких були пісні російською мовою, перейшли на виконання їх українською, багато композицій було перекладено. Російськомовні українці зі східних чи південних регіонів, які ідентифікують себе з українською нацією, перейшли на українську мову. Отож музичний твір має великий вплив на формування національної ідентичності суспільства.

Важливою частиною цієї роботи є вивчення впливу культурних подій на формування української національної ідентичності.

Основним **предметом** дослідження в роботі є аналіз взаємовпливу між фестивалем «Червона рута» та українською національною ідентичністю.

Об'єктом дослідження магістерської роботи є фестиваль «Червона рута» як чинник формування української національної ідентичності.

Метою магістерської роботи є вивчення та висвітлення взаємодії між українською ідентичністю та фестивалем «Червона рута».

Завданням є провести аналіз історії та значення фестивалю «Червона рута» в Україні. Дослідити, як фестиваль став символом та втіленням української культури та традицій. Розглянути, як він впливає на формування української ідентичності серед українців.

Завдання дослідження:

- охарактеризувати поняття «національна ідентичність» та «українська національна ідентичність»;
- окреслити пасіонарну постать Володимира Івасюка;
- визначити внесок композитора у розвиток музичної культури;
- провести соціологічне опитування;
- проаналізувати взаємовпливи між фестивалем «Червона рута» й українською національною ідентичністю;
- зробити висновки про вплив фестивалю «Червона рута» на формування національної свідомості українців.

Апробація результатів дослідження здійснена у процесі роботи The 9th International scientific and practical conference «Perspective of contemporary science: theory and practice» (October 14-16, 2024). Lviv, 2024.

Опубліковано тези доповіді:

Лисак Н. Б. Фестиваль «Червона рута»: «знак» української ідентичності у більшовицькій імперії. *The 9th International scientific and practical conference «Perspectives of contemporary science: theory and practice»* (October 14-16, 2024). Lviv, 2024. Pp. 876–878. URL : <https://sci-conf.com.ua/wp-content/uploads/2024/10/PERSPECTIVES-OF-CONTEMPORARY-SCIENCE-THEORY-AND-PRACTICE-14-16.10.2024.pdf>

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості використання результатів магістерської роботи для подальшого вивчення впливу фестивалю «Червона рута» на національну ідентичність у наукових дослідженнях та курсах історії української культури.

РОЗДІЛ 1. УКРАЇНСЬКА НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ ТА ЇЇ ЕКСПЛІКАЦІЯ У МУЗИКОЗНАВСТВІ

1.1. Національна ідентичність: аналіз наукових поглядів

Кожен індивід на цій планеті не може функціонувати й повноцінно розвиватися одноосібно. Людина має природню потребу жити в колективі, серед певної спільноти, яка має свою культуру, звичаї, традиції, мову, віру, територію тощо. У кожного є потреба бути причетним до певної нації, соціуму, народу, який історично сформувався протягом століть. Кожна свідомо особистість прагне знайти відповіді на такі питання: Хто я? Яким є мій рід? Хто мої предки? Яке моє коріння? Якою є історія мого народу, моєї мови, країни? Тобто кожен свідомо чи підсвідомо прагне ідентифікувати себе з певною нацією. Тож питання національної ідентичності є значущим для будь-якого народу, бо це підкреслює важливість його існування, надає життєвого смислу.

У нашому дослідженні спершу проаналізуємо походження терміну «ідентичність», оскільки він є родовим для поняття «національна ідентичність».

Лексема «ідентичність» походить від латинського *identicus*, що означає «однаковий», «тотожний», «такий самий». Її застосовують для позначення понять, що мають справу з «тим самим» [12]. Це новий термін, який утвердився в науці в другій половині ХХ століття і став предметом вивчення психології, соціології, етнології, філософії, політології тощо.

Питання ідентичності досліджували античні філософи Платон, Аристотель, Парменіда. «Тожсамість» вони розуміли як фундамент буття, єдність, для якої відсутні розбіжності й відносини впритул до одноманітності [25].

Уперше в науковому розумінні поняття «ідентичність» використав засновник школи психоаналізу З. Фройд [50]. Він охарактеризував ідентичність як ототожнення власного «Я» зі спільнотами через страх не мати підтримки та орієнтирів. Поодинці індивід, на думку психолога, є занадто слабким чуттєво та інтелектуально. Тому щоб набути певного індивідуального значення, він повинен мати підтримку з боку інших індивідів спільноти [50].

Проблема ідентичності була предметом дослідження й інших науковців. Засновником теорії ідентичності в науці вважають німецького психоаналітика Е. Еріксона. Йому вдалося розширити теорію З. Фрейда, доповнивши її фактами про нерозривність зв'язку між ідентичністю індивіда та суспільством, оточенням, довкіллям, культурою. Ідентичність формується в процесі соціалізації особистості, входження її в суспільство [25]. Проте повного тлумачення ідентичності Е. Еріксон не сформулював. Він розумів її як суб'єктивне відчуття тотожності й цілісності, як категорію змінну, динамічну. Ба більше: він ввів поняття «криза ідентичності», що означало перехід від одного етапу життя до наступного, під час якого відбуваються зміни особистості, тобто становлення нових типів ідентичності [8, 324].

Згодом поняття «ідентичність» набуло ширшого змісту в інших науковців і стало об'єктом наукових відкриттів дослідників культури.

Що ж таке національна ідентичність? Енциклопедія сучасної України дає таке пояснення цього терміна: «Національна ідентичність – ототожнення себе з національною спільнотою на основі стійкого емоційного зв'язку, що виникає в результаті сформованої системи уявлень щодо традицій, культури, мови, політики, а також прийняття групових норм і цінностей» [26].

Ми знаходимо дефініції цього поняття у багатьох вчених. Ця проблема нині актуальна як і в зарубіжних, так і в українських науковців. Основою сучасного розуміння лексеми «національна ідентичність» є пояснення Ентоні Сміта [42]. Британський дослідник нації й націоналізму інтерпретує її через трагедію «Цар Едіп» Софокла. Питання як колективної, так й індивідуальної ідентичностей пронизує всю п'єсу. «Я хочу знати, хто я», – на це питання

шукає відповідь головний герой протягом усього твору. Учений говорить про те, що національна ідентичність – це сукупність, множинність ідентичностей, що кожне нормальне Я складається з кількох ролей та категорій, а саме:

1. Роду й поділу на статі. Ентоні Сміт вважає цю категорію найважливішою, проте «менш придатною і переконливою», адже «родове розмежування... мусить бути пов'язане з іншими, згуртованішими ідентичностями, щоб мати спроможність надихати колективну свідомість і спонукати до колективних дій» [42].

2. Простору або території. Ця ідентичність, на думку науковця, має силу гуртування, єдності в межах певної території, прийняття території як батьківщини. Проте кордони часто бувають розмиті, а «місцевості можуть легко розкладатися на окремі поселення».

3. Соціально-економічного класу. Належність людини до певного соціального кола не є тривалою, постійною, потужною. Адже соціальний клас має «обмежену емоційну привабливість і брак культурної глибини». Проте, на думку філософині Наталії Кривди [20], соціальна структура змінна, адже нині діють соціальні ліфти. Люди, які народилися в одному соціальному просторі, можуть не належати до нього. Щодо економічної складової як категорії ідентичностей, то варто зазначити, що вона має властивість змінюватися. Тому марно сподіватися на те, що в межах спільноти можна утримати різні економічні групи. Тож економічну складову не можна вважати основою «стабільної колективної ідентичності».

4. Релігійної та етнічної. Ці ідентичності «намагаються ввести більше ніж один клас до спільнот, створених на своїй основі». Релігійні спільноти можуть виходити за свої межі, переступаючи етнічні кордони і взиваючи до всього світу. У межах однієї громади релігія прагне згуртувати людей, об'єднати їх, спираючись на спільні культурні цінності: міфи, звичаї, традиції, віру, ритуали тощо. Це ті духовні цінності, які нагадують про минуле, про тісний зв'язок з нашими предками. Релігійна спільнота може перерости в етнічну.

5. Національна ідентичність, яка, на думку Ентоні Сміта, є найвищим типом ідентичності. Він важливий для формування людини як самодостатнього громадянина.

Науковець пропонує розглядати дві моделі національної ідентичності – західну й незахідну. Особливо важливою є західна модель нації, яка більше характерна для Заходу. Дослідник стверджує, що вона побудована насамперед на основі цінностей, а не на кольорі шкіри, наприклад. «Індивід має належати до певної нації, але може вибирати, до якої саме приєднуватися», – проголошує західна концепція. Цю модель формують п'ять факторів, а саме [42]: Історична територія. «Нації повинні володіти компактними, чітко визначеними територіями... Народ і територія мають належати одне одному», – стверджує Е. Сміт [42]. Це не будь-яка земля, що знаходиться де-небудь, а «історична» земля, «рідний край», «колиска» народу, скарбниця історичної пам'яті. «Ресурси тієї землі теж стають винятковою власністю народу; «чужинці» не мають права використовувати та експлуатувати їх». Це територія, яка належить мені як носію національної ідентичності. «Мої поля», «мої ліси», «мої гори» – «усе це належить мені».

1. Ідея *patria*, батьківщини, сукупності законів та інституцій з єдиною політичною волею. Ми як спільнота маємо закони, які самі створили, поважаємо й виконуємо їх. Права й обов'язки надаються членам нації, але вони не для чужинців. Відповідно до спільного кодексу законів, «усі члени нації юридично рівні, і навіть багатії і можновладці коряться законам батьківщини».

2. Спільна громадянська культура та ідеологія. Пошук відповідей на питання «У що ми віримо? Куди йдемо?..» веде до усвідомлення «Я – громадянин». Тут важливі система цінностей, свідоме виконання обов'язків громадянина.

3. Рівність всіх членів суспільства, рівність їхніх прав, обов'язків.

4. Спільна культура. Це система цінностей, традицій, спільних законів. Титульна нація домінуюча. Інститути як єдині ключові лояльність до держави. Колір шкіри не має значення.

Незахідна модель ідентичності передбачає відчуття прив'язаності або належності особистості до певного етносу, який має одну мову, одну шкіру, спільне коріння, традиції. Важливою її ознакою є акцент «на спільності походження й рідної культури». На відміну від західної моделі, вона (незахідна, етнічна) стверджує, що людина завжди «залишатиметься членом спільноти, у якій народилась... Нація – це передусім спільнота людей, об'єднаних спільним походженням». Незахідна модель національної ідентичності поширена в Східній Європі та Азії.

Для незахідної (етнічної) моделі важливими є такі критерії:

- акцент на походженні, а не на території. Важливими є родинні корені, генеалогія, кровна спорідненість із прародичами;
- важливою є «воля народу», його мобілізація;
- культура, мова звичай як запорука розвитку націоналізму.

Ці ознаки становлять «сильний політичний виклик», який є основою націоналізму.

Порівнявши спільні ознаки двох моделей, Е. Сміт шукає шляхи їхнього примирення й формулює найголовніші спільні риси національної ідентичності: 1) історична територія або рідний край; 2) спільні міфи та історична пам'ять; 3) спільна масова, громадська культура; 3) єдині юридичні права та обов'язки для всіх членів; 4) спільна економіка з можливістю пересуватись у межах національної території [42].

Дослідниця Монсеррат Гібернау [6] стверджує, що «творення національної ідентичності – це реакція на складний процес, завдяки якому індивіди ідентифікують себе з сукупністю символів і традицій, культурою і мовою, що мають силу об'єднувати і наголошують на чутті спільноти. Цей процес ідентифікації зумовлює постійну взаємодію між індивідами і символами в тому розумінні, що індивіди не просто повинні визнати вже

наявні символи, а мають усякчас відтворювати їх і приписувати їм нове значення відповідно до зміни обставин, серед яких відбувається життя спільноти» [6]. Науковиця зазначає, що на початку нового тисячоліття ідентичність націй є чинником політичної мобілізації, а нині, часи глобалізації, вона є міцнішою «завдяки ефективним стратегіям побудови нації, і набагато відкритіша чужим впливам, які неможливо контролювати та не пускати в національний простір» [6]. Вона наводить два фактори становлення нації: 1) відчуття спільнотою себе як єдності на противагу «іншому», «чужому»; 2) сила спільноти. Що ж об'єднує ці два фактори? На думку Монсеррат Гібернау, цією силою для нації є культурні цінності, звичаї, мова, символи, які передаються через колективну пам'ять з роду до роду. Тому ідентичність є унікальним явищем, яке єднає минуле, теперішнє і майбутнє. Процес творення національної ідентичності авторка бачить як систему, що веде від єдиного образу нації, ритуально-символічної системи, до ключової функції держави, що пропагує у ЗМІ образ громадянина та ворога, та сфери освіти. Дослідниця закликає звертати особливу увагу на проблему національної ідентичності в освітньому просторі в навчальних закладах різних рівнів [6]. Концепцію національної ідентичності Монсеррат Гібернау дослідники розглядають як ідентичність культурну.

Таким чином, національна ідентичність – це поняття багатозначне, мінливе й динамічне. Основними його факторами є національне самовизначення, національна самосвідомість і традиційна культура. Національна ідентичність трактується як усвідомлення народом самого себе, «тожсамість»; знання історії своєї Батьківщини, любов до неї; повага до національної культури, мови, звичаїв, традицій; збереження територіальної цілісності своєї держави; розуміння членами національної спільноти своїх ідеалів, цінностей, прагнень, інтересів, потреб; збереження історичної пам'яті та передавання її наступним поколінням. Національна ідентичність відіграє важливу роль для визначення моделі, стратегії та практики державної політики щодо її формування в Україні.

1.2. Українська національна ідентичність: загальногуманітарні та музикознавчі погляди

Питання формування національної ідентичності нині надзвичайно актуальне для української держави. Адже це не просто розвиток духовних та культурних цінностей, воно є запорукою і гарантією стабільності та безпеки Української держави [25]. Це міцне дієве громадянське суспільство, можливість рівноправного перебування України у світовому політичному просторі [25]. Проблема національної ідентичності в Україні ще недостатньо досліджена.

Уперше питання про українську національну ідентичність спробували дослідити видатний український історик, етнограф, прозаїк, громадський діяч М. Костомаров та В. Антонович, етнограф, громадський діяч, публіцист, археолог. У своїй публіцистичній статті «Дві руські народности», опублікованій у 1861 році, яку Д. Дорошенко називає «найважливішою і найцікавішою» [16, 5], а Драгоманов – «азбукою українського націоналізму» [16, 7], відсіччю російському народові, М. Костомаров доводив історичну самостійність українського народу, описав відмінності між українським та російським етносами. Зокрема він чітко показав, що це народи з абсолютно різною історією, ментальністю, культурою, мовою, вдачею, світоглядом, громадським ідеалом. Стаття розвінчувала міф про «єдиний слов'янський народ», що викликало гнівне невдоволення в російській імперії. Етнограф навіть порівнював історію і національний характер українців з іншими народами: греками, поляками, євреями. Автор акцентував на моральних та духовних чинниках українців. Він описав українців, які з особистої політичної волі «здібні були створити поміж собою добровільні товариства» [16, 77]. Кожен громадянин є «людиною незалежною, самостійним господарем» [16, 95]. Водночас він має певні обов'язки перед громадою, дотримується законів громади, що гарантує йому безпеку, ототожнює себе з громадою [16, 95].

У праці «Книга буття українського народу» Костомарова [17], що написана у формі біблійного оповідання, висловлено погляди автора на історичне покликання України, охарактеризовано українську націю як важливу частину християнської історії. Автор підкреслює, що волелюбність є невід'ємною рисою українців, говорить про непорушність національних прав, єдність української нації, яка «пройнята духом рівності й братерства», звільнення нашого суспільства від іноземного панування, наголошує на важливій ролі мови, православної віри. У книзі проголошуються ідеї відродження України, національної свідомості. Ба більше: Україна, маючи козацтво, покликана виконати надважливу місію – врятувати слов'янство й стати незалежною.

У праці «Три національні типи народні» (1888) В. Антонович [1] зробив порівняльний аналіз трьох народів: українського, польського й російського. На прикладі зовнішніх і внутрішніх ознак він показав, наскільки різними є способи мислення, психологія стосунків, побут, ідеали, соціальний устрій. У цих народів різні культури, мови, етика, наука. У них різні ментальності. Тож історик підсумовує свою працю думкою про те, що «існують три окремі національні типи: московський, що визначається принципом авторитету і монархічної влади, польський – аристократичний, та український, що керується принципами громадської правди й рівності». Важливою особливістю українців є демократичний устрій, де кожен є вільним господарем, водночас законнослухняним громадянином своєї держави [1].

«Нація – це група людей рідних і близьких між собою натурою, хистом, вдачею, дотепом, вдатністю, темпераментом», – підсумовує автор [1, 180]. На його думку, важливо врахувати ті якості, які є вродженими, природними, і ті, яких людина набула впродовж життя, що сформувалися історично. Зокрема, культура, виховання – ці якості народу є фундаментальними й від них залежить подальша доля власної історії. У лексемі «народ» В. Антонович укладав зовнішні його ознаки: мову, віру, звичаї.

Сучасне розуміння української національної ідентичності знаходимо в соціолога Д. Судини. Аналізуючи це питання в контексті війни 2014 року, він у статті «Українцями народжуються чи стають?» каже, що нині вже недостатньо опиратися лише на зовнішні ознаки українськості, а керуватися тим, «як людина сприймає Україну, як діє стосовно неї та людей, які в ній живуть».

Він розмежовує поняття особистої та колективної ідентичностей. Особиста ідентичність передбачає наявність одного індивіда в різний часовий простір, для якого важливо, «чи я теперішній є тією людиною, яка жила кілька років тому» [44]. Колективна ідентичність охоплює два процеси: усвідомити подібність до певної групи людей і діяти, як представник цієї групи, підтверджуючи свою належність. На думку Д. Судини, під українською ідентичністю слід розуміти саме колективну, «тобто усвідомлення людьми своєї належності до певної соціальної групи» [44].

Соціолог каже, що людина може мати багато колективних ідентичностей: національну, релігійну, професійну, сімейну тощо. Між ними можуть виникати конфлікти, впливаючи на особисту ідентичність [44].

А як індивіду зрозуміти, до якої нації він належить? Для цього автор статті пропонує розглянути дві моделі національної ідентичності: етнічно-культурну та політично-територіальну. Класичним прикладом етнічної моделі є німецька, під впливом якої відбувалося націєтворення у Центральній та Східній Європі, а політичної – французька, що мала вплив у Західній Європі. Проте «політичних націй у чистому вигляді не існує» [44], бо їхнє коріння завжди знаходиться в етнічній нації. І це підтверджують приклади становлення таких націй як французька чи швейцарська. Отож протиставлення етнічної та політичної моделей є непереконливим, бо «не враховує активності індивідів для набуття чи підтвердження своєї національної ідентичності» [44]. А щоб підтвердити свою національну ідентичність, людина повинна бути гідним та свідомим громадянином: вивчати мову, мати активну громадянську позицію, брати участь у житті країни тощо.

На питання «Як індивід набуває ідентичність?» соціологія дає таку відповідь: аскриптивність і досягнення.

Аскриптивними є ті соціальні статуси, яких людина набуває незалежно від своєї волі та діяльності. А досягнуті – це ті характеристики, які вимагають від індивіда проявити волю або діяти певним способом. Проте ці ознаки можуть переходити одна в одну. До приписаних ознак українців автор відносить такі: 1) народитися в Україні; 2) мати українське громадянство; 3) проживати в Україні більшість свого життя; 4) бути українцем за національністю. Досягнутими ознаками українськості є такі дії: 1) повага до українських законів та політичного устрою; 2) відчуття себе українцем; 3) відчуття відповідальності за Україну; 4) бути віруючим християнином.

Як наголошує соціолог, в обох групах є етнічні й політичні компоненти. Чому ж немає мови як ознаки нації? Бо ця ознака може бути як приписаною, так і досягнутою.

Крім двох чистих типів – аскриптивного та волонтаристського – виділяють ще два змішані типи української національної ідентичності: інтенсивний, коли для індивіда важливими є і приписані, і досягнуті характеристики, та невизначений. За результатами дослідження 2006-2015 років, в Україні переважає інтенсивний тип ідентичності. А після Революції гідності та початку війни 2014 року частина українців переосмислила свою національну ідентичність, тож збільшилася кількість волонтаристського типу з 14 до 21 %. Натомість зменшилася кількість тих, хто належить до аскриптивного й невизначеного типів. Тож «українська ідентичність визначається діями людини щодо своєї Батьківщини, а не просто наявністю певних характеристик» [44]. Таким чином, для відчуття національної ідентичності українцям потрібні колективні події, які дають розуміння, що їхня група існує. Про це підтверджують Помаранчева революція, Революція Гідності, а також повномасштабне вторгнення 2022 року. Українська ідентичність є результатом колективних дій, активної громадянської позиції.

Олександр Пронкевич, доктор філологічних наук, вважає, що з 1991 року, від проголошення Незалежності України, українська держава не надто переймалася гуманітарними проблемами, зокрема питанням мовно-культурної політики, популяризації іміджу України у світі, не контролювала інформаційного потоку з боку росії, не дбала про згуртованість українців навколо національної ідеї. Він каже, що «українське суспільство постійно виявлялося розумнішим за державу, адже саме від нього йшли поштовхи оновлення, під які держава підлаштовувалася, але принципово не змінювалася» [35]. Шляхи пошуку самих себе шукали історики, мовознавці, філософи, мистецтвознавці, культурні діячі. Проте політики й з ними не йшли на діалог. Причини окупації Криму, війни 2014 року на Донбасі та повномасштабного вторгнення в Україну в 2022 році автор убачає в тому, що «ці території ... були залиті імперською культурною пропагандою та радянською ностальгією, на яку держава просто не звертала уваги» [35]. Проекти гуманітаріїв зазнавали поразок або були непереконливими, колоніальними, а популістські гасла політиків сприймалися як «лицемірство й профанація». Російська агресія 2022 року спонукала до «аутентичного етнічного розуміння українцями самих себе» [35]. Ті, хто ще вчора розмовляли ворожою мовою, заговорили українською, відбулися дерусифікація та декомунізація.

Проте, мовознавець вважає, що «жодний тип ідентичності (включно з національною) не з'являється сам собою навіть унаслідок травми, а є результатом серйозної цілеспрямованої духовної роботи, підтриманої культурними й мовними політиками, що реалізуються державами, суспільствами, індивідами» [35]. Сучасний стан української національної ідентичності, за спостереженнями О. Пронкевича, перебуває під загрозою. Зокрема, він висловлює певні припущення й привертає увагу до таких процесів:

1. Демографічний. Унаслідок війни наші громадяни залишили свою державу й стали біженцями в країнах Європи. «...чи зможуть українці за

кордоном зберегти себе як життєздатну національну спільноту, чи не асимілюються вони, поглинені тими культурами, до яких перемістилися?» - риторично запитує автор [35].

2. Зміна кордонів. Україна прагне перемоги й повернення до кордонів 1991 року. Та «наскільки кордон є визначальним чинником національної ідентичності?» [35].

3. Збільшення культурної неоднорідності України. У нас досі залишається неоднорідність між регіонами, зокрема це вбачається у мовному питанні. Нині ще є значна кількість українців, які розмовляють російською мовою. А національна ідентичність відбувається через мову. Тому потрібно проводити ефективну мовно-культурну політику, виділяти на це фінансування.

4. Коливання рівня видимості України у світі. Про Україну як національну державу недостатньо знають у світі. Хоча широкомасштабне вторгнення росії привернуло до нас увагу, нині «...наша держава вже зникає з радарів масової свідомості Європи й США...»

Підсумовуючи свої роздуми, мовознавець радить прислухатися до гуманітаріїв, бо саме вони працюють «з духом і душею (а національна ідентичність є її частиною)», вони здатні породжувати нові ідеї. Він апелює до поглядів доктора історичних наук Я. Грицака, який пропонує розглядати українську історію у зв'язку її минулого, теперішнього й майбутнього з глобальними процесами. Це також стосується як усього життя загалом, так й української мови, літератури, культури. Бо так ми зможемо «осмислити українську національну ідентичність як глобальну, а також перетворити нашу мову не тільки на засіб об'єднання всіх людей, які називають себе українцями, а й на унікальний голос, що буде почутий у всьому світі» [35].

Тож звернімося до праці українського історика, публіциста Я. Грицака та філософа О. Комарова «Шлях становлення української ідентичності» [7], яку вони презентували до тридцятої річниці незалежності України. Як зазначають автори, ця «книга – це історія громадянського самоусвідомлення».

Шукаючи відповіді на питання «Як формувалася ідентичність українців? Як, змінюючись, залишатися собою?», науковці кажуть, що «...ідентичність формується і розвивається впродовж життя – у часі й обставинах. Цей шлях – шлях становлення української ідентичності – спробує пройти крізь обставини і часи, аби дошукатись відповіді на ключове питання: чим є сучасна українська громадянська нація, і з яких джерел вона черпає силу» [7, 36].

А «шлях до української ідентичності» автори розпочинають від козацької доби, звертаючись «до творчості поета Шевченка, який промовляє до сучасників славетними історіями про українських козаків» [7, 3], бо, як каже Я. Грицак, «саме завдяки традиціям, які ми винесли з того періоду, сформована політична ідентичність українців» [7, 4]. Автори проводять паралелі з провідними істориками сьогодення, «які називають пізнє Середньовіччя і початок доби Модерну часом зародження націй як явища». Тому «українська ідентичність починає формуватися синхронно зі змінами ландшафту європейських народів, а подекуди перебуває з ними у взаємозумовленому зв'язку» [7, 4]. Чому? Бо Київська Русь не була національною державою. Тож початки України пов'язані з козацтвом. Спільноти й окремі люди мають право вільного вибору, який розпочинається з ідентичності, тобто з відповідей на питання Хто ми? Яке наше призначення на землі? Щоб відповісти на ці питання, автори проводять паралелі з історіями становлення інших держав, і знаходять багато спільних ознак. Зокрема, вони стверджують, що «найвиразніше ідентичність виникає на пограниччі» [7, 5]. А найвизначніші події духовного життя мають важливе значення «для виникнення сталого світогляду окремої людини... Саме з периферії... постають культурні і політичні тренди, які створюють нові цивілізаційні норми на століття вперед» [7]. Українське козацтво, яке постало на пограниччі між Річчю Посполитою, московським царством та Османською імперією, «дало перший імпульс для виникнення однієї з найбільших країн сучасної Європи – України» [7, 6]. «Становлення української ідентичності ...знавало

багато впливів, злетів і падінь, зазнає і сьогодні, адже Україна продовжує перебувати на пограниччі» [7, 6].

На думку авторів, Україна, як модерне явище, за останні кілька століть надбала такі цінності, як «громадянське суспільство, громадянська нація, регламентовані державні інститути, права й свободи особи, національна ідентичність» [7, 7].

Науковці так витлумачують поняття «ідентичність»: «співвіднесеність окремого «я» з більш широким колективним смислом; це воля до самостійності й спільний смисл, який визначає, заради чого реалізується воля... Ідентичність виникає на пограниччі. Воля є умовою непохитності, а смисл є умовою єдності» [7, 5].

Козаки, наслідуючи демократичний політичний устрій Речі Посполитої, шукали те, що могло б їх об'єднувати заради спільної великої ідеї. Таким прикладом єднання у XVI-XVII ст. стала православна віра. Згодом князі дбають про розвиток освіти, культури. Відбувається національно-культурне відродження. Козацтво й церква перебувають у тісному союзі. У XIX столітті мова й культура стали важливими елементами формування української ідентичності.

Після ліквідації Запорізької Січі Катериною II «залишилася народна пам'ять про Україну як багату й вільну країну» [7, 17]. Початок нової доби – це час політичних та індустріальних революцій, наукових відкриттів, технологічних винаходів та масових рухів» [7, 17].

«Кінець козацької України збігався з початком нової доби. Це був час політичних та індустріальних революцій, наукових відкриттів, технологічних винаходів та масових рухів» [7, 17], – пишуть автори.

У XIX ст. після скасування Запорізької Січі українські землі були розділені між двома імперіями – російською та Австрійською. Незважаючи на ці обставини. Українська національна ідентичність збереглася завдяки мовно-культурній ситуації XIX століття. Нація стає суб'єктом політико-правової легітимності. Відбувається національне відродження недержавних народів,

людство цікавиться народною культурою, наукою, політикою Надважливою подією для українців стало видання «Енеїди» І. Котляревським у 1798 році, написаної сучасною українською мовою.

У ХІХ ст. виникають дві України: стара. Країна колишньої Речі Посполитої та козацтва, і нова, яка народилася «внаслідок анексії Кримського ханства та господарської колонізації причорноморських степів» [7, 19]. В Україні, яка знаходилася між двох вогнів – польським і російським, – наповну зародилася нова національна ідентичність спочатку в культурному, а згодом і в політичному житті. Тут прикладом є національно-визвольна боротьба поляків за свободу.

Яскравою постаттю культурного розвитку України стає Т. Шевченко, який у своєму «Кобзарі» нагадав про козацтво, оспівав славетне минуле нашого народу. А разом з учасниками Кирило-Мефодіївського товариства М. Костомаровим та П. Кулішем він стає засновником нової української ідеї про Україну як нову вільну республіку, єднання всіх слов'янських народів. Та російська влада заарештовує цих чоловіків і видає Валуєвський циркуляр (1863 рік) та Емський указ (1876 рік), які забороняють українську мову та літературу. Справу кирило-мефодіївців продовжив член Київської громади М. Драгоманов, який до ідеї єдності слов'янських народів додав ідеї націоналізму, лібералізму й соціалізму. Під впливом цих ідей Іван Франко в австро-угорській Україні продовжує справу Т. Шевченка й стає національним пророком і поетом [7, 22]. А наступне покоління йде далі на радикальний крок: воно змінює федеративну українську ідею на ідею України як повністю самостійної держави [7, 22]. А Перша світова війна, зруйнувавши всі імперії в Центральній та Східній Європі, дала шанс Україні здобути реальну політичну самостійність, що й відбувається завдяки розпаду Радянського Союзу. Українська ідентичність знову відроджується серед народу.

У ХХ столітті українське суспільство проголосило ідею об'єднання у складі самостійної української держави [7, 23]. Тому в 1991 році українська ідентичність здобула перемогу – відбулося проголошення Незалежності

України. Українці прагнули кращого життя. Проте новому керівництву, яке складалося з колишніх комуністичних кадрів, не вдалося впровадити кардинальні державницькі реформи [7, 32]. Тому «питання модернізації й пошуку політичних еліт, які здатні її здійснити, стане наріжним протягом всього існування новітньої української держави» [7, 32]. Протягом більше 30-ти років незалежності України відбулося три революції, а в 2014 році розпочалася російсько-українська війна, яка триває досі. Як це впливає на українську націю? Вона стає сильнішою ідеологічно, «українці об'єднані ідеєю Західної цивілізації. Ідеєю Європи, яка є її колискою. А засадничим процесом, який здійснив західну цивілізацію, є модернізація» [7, 34]. За словами авторів, такими модерними чинниками є громадські свободи індивіда по відношенню до держави, права людини, свобода віросповідання, економічне благополуччя, право на культуру й творчість, доступність освіти, свобода громадських і політичних об'єднань, свобода слова, система державних інституцій з розподілом на гілки влади, електоральне право, недоторканність приватного життя тощо [7, 34].

Отож ідея ідентичності українців вбирає в себе не лише питання віри, культури, мови, держави, а й має на меті створення «громадянської нації з модернізованим суспільно-політичним ладом у складі європейських народів» [7, 35]. Українці нині роблять усе задля цього.

Філологиня Світлана Ревуцька [37] зауважує, що в процесі формування національної ідентичності нації важливо зрозуміти свою окремішність, виробити й усвідомити власні цінності. А найбільшою цінністю, ключовим фактором національної ідентичності є мова. «Саме мова забезпечує чітку ідентифікацію «свій-чужий» у різних сферах життєдіяльності» [37], – переконує дослідниця і додає, що повномасштабне вторгнення агресора на територію України сприяло відмежуванню від радянської ідеології, зокрема російської мови. «Функція мови за час війни набула чи не найважливішого фактору розрізнення на «свій-чужий» і спонукала частину українців, зокрема російськомовних регіонів переходити на українську мову. Більше того:

українці не бажають використовувати на законодавчому рівні навіть регіонально будь-яку іншу мову, окрім єдинодержавної української. ...мова сприймається як чинник, що формує не лише національну ідентичність, а й є гарантом цілісності держави» [37].

Розуміння й усвідомлення національної ідентичності в українців відбулося значно пізніше за країни Європи та США. Територія сучасної України протягом багатьох віків була розчленованою, що сприяло значно пізнішому її становленню як держави. З українською нацією ідентифікувала себе лише невелика кількість населення. Адже війни, тоталітарний режим перешкоджали формуванню національної ідентичності українців. Особливо згубним для цього було перебування українців у складі СРСР. У цей час лексема «національний» набула нечіткого пояснення і використовувалася в контексті «національні республіки», що часто прирівнювалося до територіальних утворень. А прагнення українців розвивати свою культуру, рідну мову, наслідувати звичаї, традиції було зведене нанівець радянською владою. Сприятливий час настав після розпаду СРСР. Українці взялися розбудовувати національну державу зі своїми символами, мовою тощо... Проблема національної ідентичності є особливо гострою і важливою для України.

Багатовікова історія українського народу свідчить: як тільки-но зовнішній ворог намагається нас знищити – ми, борючись за своє життя, наповну, гостріше задумуємось над своєю національною ідентичністю, активніше вивчаємо історію, мову, звертаємося до своїх національних коренів та й врешті-решт сильніше починаємо любити й цінувати свою державу, відстоювати свої кордони [47].

Повномасштабне вторгнення росії в Україну в лютому 2022 року вкотре сколихнуло всіх свідомих українців і спонукало звернутися переглянути до своїх національних коренів. Ті, хто протягом тридцятирічної незалежності України не вивчили української мови, масово почали її студіювати й ідентифікувати себе як українці. Народ звертався до історичних коренів,

історії чи окремих її сторінок. Українські митці активно стали презентувати тему війни у своїй творчості. Художники, режисери, письменники, музиканти – усі через свої способи передавання відображення навколишньої дійсності промовляли до світу українською мовою, українською символікою, українськими кольорами, мелодіями тощо.

Із гуманітарної точки зору, українська національна ідентичність формується на підґрунті спільних історичних, культурних та мовних цінностей. Значну роль відіграють література, усна народна творчість, образотворче мистецтво, музика. Дослідження в галузі гуманітарних наук та музикознавства допомагають нам зрозуміти складні процеси, що формують українську ідентичність, а також роль музики в збереженні та розвитку національної культури.

Національна ідентичність знаходить свої експлікації в українському музикознавстві. М. Сидір називає дві риси цього феномену: 1) музика є одним із взаємозв'язків із культурою, з усвідомленням власної належності до певної національно-культурної групи; 2) проблема національної ідентичності є надзвичайно актуальною для сучасної України [41].

Уявлення про народ, його душевну організацію, ментальність, характер передають музичні твори. У найдавніших народних піснях відображено життя народу, його побут, звичаї, обряди, історичне минуле, спосіб мислення. За даними ЮНЕСКО, найбільшу кількість народних пісень у світі створили українці – близько 15, 5 тисяч. А всього у фонді знаходиться близько 200 тисяч цих скарбів [41].

Національну ідентичність українців як предмет дослідження в музикознавстві почали активно вивчати в часи Незалежності [41]. Дослідниця М. Ярмо [57] акцентує увагу на важливості розуміння ідентичності для самоусвідомлення й розвитку нації. Вона зауважує, що проблема національної самобутності української музичної творчості на межі ХХ-ХХІ століть «історично виникла на тлі процесів духовного відродження національної

культури України та її державного усамостійнення» [57] і наголошує на її пріоритетності для дослідження українського музикознавства.

У своїй роботі дослідниця розмежовує поняття «етнічна ідентичність» як принципово згорнута «у саму себе» формація і «національна ідентичність» як розгортка «назовні», але відповідно до ментально-архетипного змісту етнічного [57]. Етнічна форма ідентичності є первинною, аксіоматичною. Вона більш автентична, «спонукає до методу адекватного співвідношення мислеформ національної культурної пам'яті та лексико-граматичних форм академічної моделі музичного мислення». А національна ідентичність – «принципово розімкнута форма етнонаціональної самоідентифікації, що покладається на раціонально організований процес відбору доцільного та симбіоз з матрицями загальнокультурного досвіду в напрямі рефлексії самоцінності» [57].

Дослідниця наголошує на важливості процесу національного силеутворення як «стану ієрархічного узгодження вимірних проєкцій є мультинаціональної ідентичності української музичної творчості. Ці проєкції – суть настановні позиції щодо творення національного стилю, які конкретизуються як системні умови чи... парадигма» [57]. У цьому контексті М. Ярko передбачає такі фактори як ментально-архетипний зміст національної культури, рефлексивну світосприймальну настанову, побудовану на кордоцентризмі та емоціоналізмі, модальність української національної ідеї, лексему пісенності як мислеформу відтворення епістемі «філософії серця» (за П. Юркевичем), пріоритет пісенної строфіки та варіантності та варіаційності як технік музичного мислення [57].

До проблеми трактування нації, національної ідентичності, ментальності та екстраполяції в українське музикознавство зарубіжних ідей зверталися й сучасні науковці. Дослідниця Вікторія Кашаюк [14] каже, що національна ментальність, національний характер відображаються в українській музичній культурі, у певному творі. А який він, український національний характер? Як зазначає дослідниця, йому властивий

кордоцентризм. Сприйняття й відчуття дійсності серцем свідчить про ліризм, чуттєвість та інтуїтивність нації загалом та окремих особистостей. Український національний характер відповідає «хліборобському» й «лицарському» соціотипам. «В структурі українського характеру передусім є «хліборобський» елемент, що дає нам сердечність, лагідність, чуттєвість, емоційність, замріяність, ліричність, сентиментальність, музикальність, співучість, милування природою, толерантність, схильність до духовного усамітнення, серед численних підтверджень чого – кордоцентричне *«Ніщо так не дивне, як безодня святого серця...»* Г. Сковороди, філософія «серця» П. Юркевича, «духовне усамітнення» М. Гоголя, Шевченкове прощальне *«У гаю - предвічному гаю, / поставлю хаточку, садочок...»*, зрештою, в тому, що *«пісня – душа народу»...»*. «Лицарський» елемент, за словами Вікторії Кашаюк, активізується в періоди державотворення, «характеризується активністю, діяльністю, мужністю, практичністю, реалістичністю» [14].

Предмет дослідження національної ментальності й національної ідентичності на основі їхнього трактування в сучасному українському музикознавстві досліджувала Христина Охтіва. Науковиця, проаналізувавши спільні та відмінні ознаки між цими дефініціями, робить висновок про те, що вони мають свої специфічні риси. «Сутністю музичної ментальності є спосіб музичного мислення, через який транслюються характерна для певної історичної доби національна самосвідомість та по'язані з нею характерні риси культури» [32]. Музична ментальність відображає національну психіку, її емоції, логіку. «Натомість національна музична ідентичність, за словами дослідниці, є формою ідентифікації етнічного елемента в музиці ототожнення себе із власною нацією вираженим у музичній тканині, що передається сукупністю певних жанрових, лексичних, стилістичних та інших елементів, які вказують на належність до того чи іншого народу... Національна ідентичність є похідною і залежною від ментальності, адже саме спосіб мислення керує творенням специфічно-національного мовного тезаурусу та відображенням психічного устрою народу у музичній стилістиці» [32].

Е. Сміт [42], як згадано вище, стверджував про «всепроникність» національної ідентичності в сучасному світі в культурну сферу «в цілій низці гіпотез і міфів, вартостей і спогадів, – так само як і в мові, у праві, в інституціях і церемоніях». На думку М. Сидір, така «всепроникність» є «основою національного і в музичному мистецтві, коли етнічний первень не тільки декларується, ...але він є відчутним» [41], і це, як зауважує В. Кашаюк, той рівень, на якому національна ментальність виражена зовсім узагальнено, проте вона «чується», і без нібито конкретних предметних (музично-мовних) її ознак» [14].

Одним із найгрунтовніших досліджень ролі музики в процесах становлення національної ідентичності українського культурного соціуму в галицькій музиці гасбурзької доби є дисертація Мирослави Навакович [28]. Ретельно проаналізувавши низку праць провідних науковців про нації та ідентичності, дослідниця творить власне бачення цього феномену. Вона висловлює теорію про те, що «за відсутності власної держави людина культури може ототожнювати себе з релігією як культурою», а також розвиває думку про явище «конфесійної національності» яке утворилося у Східній Галичині як результат йосифинських реформ та сприяла утворенню «етноцентричної нації під безпосереднім проводом духовенства» [28].

«Українська ідентичність – це живий організм, сплетений із культурних, мовних, історичних та соціальних ниток, ...результат постійної праці та самоусвідомлення», – таке метафоричне пояснення предмету нашого дослідження дає Катерина Попова [34]. На сцену виходять нові гурти, які є «важливими гравцями в музичній індустрії, пропонують нові підходи та жанрові експерименти», «впевнено вибудовують майбутнє української музики». Авторка називає колективи, творчість яких демонструє національний український характер, популяризують українську традиційну музику, проводять благодійні тури, допомагаючи ЗСУ. «Українська музика переживає справжню революцію: традиційні інструменти – бандура, кобза, сопілка – зливаються з сучасними аранжуваннями, створюючи неповторне звучання. Ці

новаторські підходи не лише відновлюють національну ідентичність, а й розширюють горизонти світової музики, відходячи від старих шаблонів і зросійщення», – переконує Катерина Попова [34].

Отже, погляди гуманітаріїв і музикознавців про українську національну ідентичність збігаються. Системне розуміння значення українського слова, української пісні, музики, їхнього впливу на слухача й глядача здатні пробудити національну свідомість, дух свободи, кликати на боротьбу за незалежність, волю. Слід зазначити, що українська влада протягом багатьох років, а особливо в роки нашої незалежності, ще не сформулювала чіткої стратегії розвитку нашої національної ідентичності. Ми спостерігаємо лише хаотичні рухи багатовекторної політики народних обранців у геополітичному просторі. Тому нині важливо владі з допомогою гуманітаріїв і музикознавців обрати вектор розвитку української національної ідентичності в межах нашої держави й самостверджуватися на міжнародній арені.

РОЗДІЛ 2

ФЕСТИВАЛЬ «ЧЕРВОНА РУТА» В ІСТОРІЇ ТА СУЧАСНИХ НАЦІОНАЛЬНО-ІДЕНТИЧНИХ ВИЯВАХ

2.1. Пасіонарна постать В. Івасюка

Володимир Івасюк – надзвичайна постать в історії України. Його заслужено називають батьком української естрадної музики. Феноменальна особистість, котра за короткий проміжок часу зробила безцінний внесок у розвиток української естрадної пісні, культури, національної свідомості. Один із основоположників української поп-музики, мультиінструменталіст, композитор-виконавець [10]. За життя написав 107 пісень, 53 інструментальних твори, музику до кількох вистав. Грав на скрипці, фортепіано, віолончелі, гітарі. Був медиком, а ще – живописцем.

Які ж фактори вплинули на формування світогляду майбутнього композитора, непересічної пасіонарної постаті В. Івасюка?

Звичайно ж, сім'я та місце народження. Зростав він у родині, де цінувалися освіта, культура та мистецтво. Це однозначно вплинуло на формування світогляду майбутнього композитора. У своєму містечку Кіцмань, що на Буковині, Володимир жив із батьком Михайлом Івасюком – відомим поетом і педагогом, та з матір'ю Софією, яка працювала вчителькою. Від народження сина батьки занотовували важливі події його життя, перші досягнення. Батько Михайло Григорович у своїй біографічній повісті «Монолог перед обличчям сина» [11] описує весь період Володимирового шляху. Тут же висвітлює діалоги спілкування з мамою Софією, у яких прочитуємо підтримку, віру та любов. Саме вона була для нього джерелом цінностей української культури та традицій, прикладом мудрості, розуміння, еталоном глибини, опорою в житті.

Дружба між батьком і сином, яка зароджувалася із дня народження Володимира, була непорушною, ніжною. Вони любили один одного,

поважали, цінували допомагали в усіх справах. Можливо, на якомусь етапі син навіть більше допомагав батькові [11, 2]. Михайло Григорович був письменником, літературознавцем, фольклористом, педагогом, громадським діячем, знав кілька іноземних мов. Він відбув ув'язнення в гулагівських таборах та на засланні на берегах Печори [10]. Розумів, що сила українців у своїй мові, культурі. Чоловік мав великий вплив на становлення світогляду своїх трьох дітей. В обхід класичній радянській освіті, дбав про те, щоб вони багато читали, були освіченими, знайомив їх із фольклорними скарбами, виховував у любові й повазі до українських звичаїв, традицій, природи. Сестра Оксана згадувала, що батько та його українська тональність дали дітям упевненість у своїй культурі [13]. Володимир дуже любив своїх сестричок Галю й Оксану, всіляко догоджав їм, був нерозлучним із ними.

Уже з дитинства В. Івасюк проявив неабиякий талант до музики. У п'ять років він почав грати на скрипці, старанно займався в музичній школі, а пізніше опанував фортепіано й почав творити. У десятому класі він створює пісні «Колискова для Оксаночки» і «Лісові дзвіночки». Він цікавився українськими народними піснями, старанно збирав їх на Буковині, записував від селян, своїх родичів і товаришів по класу. А згодом використовував кожен поїздку в села, щоб «пожитися» там, як він казав, народними шедеврами [3, 49]. Для підсилення своїх професійних можливостей вступив до Київської музичної школи імені Миколи Лисенка. У 1964р. на вірші батька написав музику до першої пісні «Колискова». Також восени цього року він створив перший вокально-інструментальний ансамбль «Буковинка» та написав для нього пісні. А вже через рік ансамбль здобув перемогу в республіканському конкурсі та був нагороджений. Через інцидент з розбитим бюстом Леніна родина Івасюків у 1966 році переїхала до Чернівців, де Володимир вступив до медичного університету. Хоча медицина й приваблювала його інтелектуально, усе ж таки справжньою пристрастю для нього була музика. Тому паралельно із університетськими заняттями він із захопленням займався музичною творчістю, писав пісні для студентських концертів і виступів. З інституту його

звільнили через участь у «політичному інциденті», тому того ж 1966 року працює на заводі «Легмаш», де керує заводським хором. Під псевдонімом надсилає на пісенний конкурс, присвячений п'ятдесятиріччю більшовицької революції, пісні «Відлітали журавлі» на вірші В. Миколайчика та «Колискова для Оксаночки» на свої слова. Власне за першу пісню Володимир був удостоєний премії. Свої перші твори Івасюк приносить композиторові, засновнику ансамблю «Смерічка» Левку Дутківському, якого нині вважають хрещеним батьком української поп-музики. Пісні на слова Володимира Івасюка у виконанні ансамблю «Смерічка» набирають шаленої популярності.

Володимир Івасюк мав величезне прагнення виразити себе через пісню на повну силу. Він хотів віднайти щось нове в музиці: ще не вживані мелодійні звороти, сюжети, образи, фрази [54]. Таке бажання до нового прийшло завдяки західним течіям. Хоча Україна, перебуваючи під владою москви, була відгороджена від культури західного світу та його новітніх тенденцій, мешканцям західних областей України, особливо прикордонних міст, вдавалося налаштуватися на хвилю польського радіо, наприклад, і чути, чим і як живе Європа. Як свідчать спогади соратників Івасюка [54], композитор часто вночі «ловив» на радіо західну музику й слухав популярних у 1960-1970-их роках гуртів «Scorpions», «The Beatles», «The Doors» тощо [54]. Його також захоплював британський рок-н-рол, біг-біт. Володимир створив ряд каверів на твори зарубіжних гуртів «The Beatles», «The Doors» [54]. Він пише пісні й музику для своїх друзів, естрадних співаків Назарія Яремчука й Василя Зінкевича. Вони разом мандрують Карпатами [30]. Згодом Івасюк повернувся на навчання в медичний університет, але продовжував творити пісенні композиції. Під впливом західних музичних течій у 1970 році Володимир Івасюк створив свою найвідомішу пісню «Червона рута», котра стала світовим шедевром.

Цікавою є історія написання цього твору, яка тривала впродовж п'яти років. Ще шістнадцятирічним, навчаючись у Кіцманській музичній школі, він знайшов у батьковій бібліотеці монументальну збірку Володимира Гнатюка

«Коломийки» 1906 року [54], у якій натрапив на рядки «Назбирала троєзілля, червону рутоньку, та схотіла зчарувати мене сиротоньку». За словами батька Михайла Івасюка, Володимир «побачив у цій квітці символ чогось прекрасного, він побачив великі можливості пісенні й поетичні» [54]. Хлопець зацікавився незвичайним зіллям червоною рутотою і навіть звернувся до етнологів, щоб дізнатися про нього більше. З'ясувалося, що рута насправді цвіте жовтим кольором, а не червоним. Та він не хоче вірити, що це вигаданий образ, тому роками шукає справжню червону руту. Згодом Володимир Івасюк разом із танцювальним ансамблем брав участь у зйомках фільму «Білий птах з чорною ознакою», які відбувалися в Ростоках. Тут він познайомився з жінкою, яка розповіла стародавню легенду про те, що червона рута насправді існує, проте цвіте раз на тисяча п'ятсот років! Дівчина, яка її зірве, зможе закохати в себе будь-якого хлопця. Тож таємницю червоної рути розкрито.

Повернувшись додому, Володимир Івасюк береться за роботу над піснею. Спочатку текст був іншого змісту, де йшлося про те, що мавка зачаровує хлопця за допомогою чар-зілля: «Ти не смійся хоч раз, не кажи, що забула, а згадай про той час, як ти мавкою була. Що ночами в лісах ти чар-зілля шукала, що з вітрами, як птах, ти колись розмовляла» [54]. Проте композитору такий зміст не подобався, і він переписував текст безліч разів, аж поки сам по-справжньому не закохався. Тоді юнак зрозумів: для того, щоб кохати, червона рута не потрібна. «Червону руту не шукай вечорами, ти у мене єдина, тільки ти, повір...», – над піснею триває активна робота. Молодий Івасюк звертається до фольклорних мотивів. Автор підбирає мелодію, музичні інструменти, які б найкраще передали звучання. Разом із друзями В. Селезінкою та В. Стріховичем на Чернівецькій студії звукозапису вночі вони пишуть фонограму до неї. Було безліч невдалих спроб, аж поки не виникла ідея: виконавцем повинна бути жінка. Тоді чоловіки звернулися до Олени Кузнецової, місцевої викладачки вокалу. Робота над піснею тривала всю ніч. Цей твір вісімнадцятирічний Володимир присвятив своїй одногрупниці Марії Соколівській [54].

Найщасливішим днем у творчій біографії Володимира Івасюка чернівецького періоду було, безперечно, 13 вересня 1970 року, коли з Театрального майдану міста обласне телебачення транслювало на всю Україну концерт, у якому вперше прозвучали і його «Червона рута» та «Водограй» [22]. Особливо історичним було перше виконання пісень Володимиром Івасюком і співачкою Оленою Кузнєцовою під акомпанемент ансамблю «Карпати». Друг В. Івасюка звукорежисер В. Стріхович допустив пісню «Червона рута» в етер без дозволу художньої ради, за що йому висунули догану. А коли українське телебачення отримало листи з проханням виконати пісню ще, то Стріховичу скасували догану й нагородили його грамотою. У цьому суть радянської влади.

Згодом «Червона рута» прозвучала у виконанні солістів ансамблю «Смерічка» Василя Зінкевича, Назарія Яремчука та автора Володимира Івасюка на Всесоюзному пісенному конкурсі «Пісня року-71» в Москві, де здобула перемогу. Твір миттєво здобув значну популярність, Пісня стала символом епохи та музичним надбанням, хітом, отримала славу й визнання не лише серед українських слухачів, а й закордонних. Вона принесла славу 21-річному Володимирові Івасюку. Найпопулярнішим цей шедевр став у виконанні талановитої та нової на цей час для суспільства, близької подруги композитора – Софії Ротару.

«Червона рута» настільки припала до душі українцям, що стала народною піснею. Нині вона є гімном українських футбольних фанатів, а з 2018 року – офіційною візиткою збірної України з футболу [5]. Пісню виконували не лише в Україні, а й за кордоном відомі співаки Софія Ротару, Назарій Яремчук, гурт «Плач Єремії», Тото Кутуньйо, Вахтанг Кікабідзе та інші.

Цей твір у 1989 році дав назву фестивалю сучасної української естрадної музики та однойменному музичному фільму «Червона рута». Фільм відкрив дорогу та дав нові можливості розвитку музикантів. У ньому знялося багато знаменитостей. Задум належав керівникові «Смерічки» Левкові Дутківському й автору пісень Володимирові Івасюку. Вони планували фільм за участі двох

ансамблів: «Смерічки» і «Карпат». Звели навіть декілька фонограм на чернівецькій студії, які за браком часу не перезаписували потім. Тому в кадрі Софія Ротару «співає» пісню «Водограй» голосом солістки «Смерічки» Марії Ісак, про що стало відомо всім через тридцять років. А Василь Зінкевич деякі композиції «виконує» вокалом Назарія Яремчука [2]. Відтак у серпні 1971 року в гірському містечку Яремче задум було втілено настільки вдало, що фільм став справжнім бумом і всі 45 хвилин стали вибухом туги за чимось вищим, чистішим у житті і для малого, і для старого [11].

Фільм «Червона рута» транслювали по всьому союзу. Він мав шалений успіх і свідчив про народження на Буковині справжньої національної вокально-інструментальної естради, батьками якої можна вважати Левка Дутківського та Володимира Івасюка. У всьому СРСР знали композитора, писали йому листи, присвячували вірші. Були навіть ті, то видавав себе за нього [54].

Включно з «Червоною рутою» великою популярністю славляться такі пісні як «Я піду в далекі гори», «Водограй», «Балада про мальви». У 1972 році ще одна пісня Івасюка «Водограй» у виконанні ансамблю «Смерічка» (солісти Назарій Яремчук та Мирослава Єжеленко) здобула перемогу в Москві у телевізійному конкурсі «Алло, ми шукаємо таланти!» та на фестивалі «Пісня-72» [10]. Такий неймовірний успіх два роки поспіль – це вже не випадковість.

Перша збірка «Водограй» вийшла у світ завдяки здоровому глуздові та порядності працівників видавництва «Музична Україна» [21]. Вона піднесла дух Володимира, влила в нього бадьорості, і він почав працювати з подвійною енергією.

У 1972 році розпочинається львівський період життя Володимира Івасюка. Він вступив до Львівської консерваторії на підготовче відділення й одночасно навчався в медичному інституті. Володимир здобув славу естрадними шлягерами, але він хотів рости й бути інструментальним композитором. Тож протягом 1972 - 1979 років у Львові Володимиром Івасюком було створено якісну музику.

У цей час він співпрацював з митцями. Важливим та етапним у його творчості став тандем із поетом Ростиславом Братунем, вірші якого вимагали іншої, складнішої музики. Це був виклик для Івасюка, і «він почав відкривати світ складних аранжувань, світ небанальних гармоній, світ серйозної академічної музики» [54]. Поет і композитор створили зізнання в коханні Україні «Пісня про тебе», «Коли між нами не було нічого» та ще 22 пісні.

У співпраці з поетами Б. Стельмахом («Два перстені», «Запроси мене у сни свої»), Д. Павличком, Ю. Рибчинським, О. Гончарем та іншими було подаровано слухачам десятки пісень.

Майже водночас із книжкою у всесоюзній фірмі «Мелодія» з'являється і чудова платівка-гігант «Пісні Володимира Івасюка співає Софія Ротару». Вона складається, як і збірка творів, з нових пісень, написаних переважно у Львові, а саме: «Я - твоє крило» (сл. Р. Кудлика), «Балада про мальви» (сл. Б. Гури), «Пісня буде поміж нас» (сл. В. Івасюка), «У долі своя весна» (сл. Ю. Рибчинського), «Колиска вітру» (сл. Б. Стельмаха), «Лиш раз цвіте любов» (сл. Б. Стельмаха), «Кленовий вогонь» (сл. В. Івасюка, Ю. Рибчинського), «Запроси мене у сни» (сл. Б. Стельмаха), «Два перстені» (сл. В. Івасюка), «Далина» (сл. Д. Павличка), «Пісня про тебе» (сл. Р. Братуня) [11, 143]. Такими відомими та близькими, зрозумілими для широкої аудиторії його твори стали завдяки тому, що поєднували в собі народні мелодії із сучасними музичними ритмами. Українські народні музичні інструменти звучать у його творах автентично. У музичних композиціях присутня гуцульська фольклорна мелодика, цимбали, скрипкові гуцульські ходи. Усі мелодії народжувались з душі. Згадуючи, як була написана пісня «Лише раз цвіте любов», М. Стельмах зазначає, що він дав Івасюкові вірша «Щороку і весна, і осінь», але пісні не вийшло. Натомість Івасюк зіграв йому іншу мелодію, яка згодом стала піснею «Два перстені». Стельмах каже, що він був першим слухачем цієї пісні [27, 90].

«Літо пізніх жоржин» - головна перлина львівського періоду. Батько В. Івасюка назвав шедевром цю композицію. Це складна авангардна історія, естрадно-симфонічна музика, над якою автор працював 5 років. Тут багато

музичних ходів, змінюються форми, ритми. В інструментальній музиці Володимир прагнув робити те, що й в естрадній, спираючись на фольклор. Пісню «Літо пізніх жоржин» виконував Василь Зінкевич [54].

Ще одним твором Володимира Івасюка, який високо оцінили критики, була маршова музика до вистави «Прапороносці» (1974-1975 р.р.) за однойменним твором О. Гончара [10]. Одержимий і скрупульозний композитор відповідально підійшов до написання цієї музики, отримавши чудовий результат.

Переїзд до Львова став вагомим етапом у його житті, тому що на той час місто було осередком культурного та політичного життя Західної України. Попри визнання та популярність, маючи талант, бажання він все життя стикався з придушенням власного потенціалу, обмеженням творчості. Івасюк увібрав у себе через свою душу, пропустив усе найкраще, що мала українська нація на той період, коли вона була у системі ідеології, абсолютно чужої для неї [40]. Звісно, що цьому сприяла тодішня радянська влада. Але то були 66-68-70-79-ті роки ... І коли по всій Україні витравлювали будь-яку більш-менш критичну думку й виганяли з університетів і літератури протестантів, «вольнодумствующих», то все робилося під звуки популярної телевізійної всесоюзної передачі «Алло, ми шукаємо таланти!» [45, 2]. Глибоко вкорінена в українську національну ідентичність, творчість композитора не завжди вписувалася в офіційні рамки радянської системи. Іван Лепша у книзі «Життя і смерть Володимира Івасюка» згадує, що він виховувався у той період історії України, коли компартія, перебуваючи у найвищій фазі свого зрощення з державними структурами, вже настільки розписала свої сфери впливу, що окрема людина, навіть та, котра вивищувалася за талантом з-поміж оточення, не могла і кроку ступити без «указівного пальця» компартії [22, 22]. Незважаючи на ці виклики, Івасюк активно продовжував писати пісні та співпрацювати з провідними українськими виконавцями.

Звичайно, Володимир дуже любив і шанував своїх друзів-співаків: Софію Ротару й Людмилу Артеменко, Тетяну Кочергіну й Василя Зінкевича,

Назарія Яремчука й Віктора Шпортька, Павла Дворського та інших. Усі ж вони відгукнулися на поклик його пісні, яка заповонила їх виразною атмосферою сучасності, романтичною піднесеністю, свіжими, новітніми мелодіями, створеними на основі українського мелосу [10, 115]. Музиканти поступово та дуже ефектно показували себе та проявляли в масах. Випадкові зустрічі та, на перший погляд, звичайні знайомства в результаті поставали новим світлом.

Саме у 1968 році, коли Івасюк з батьком та молдовським поетом Василем Левицьким прийшли на концерт у Чернівецький драмтеатр імені Ольги Кобилянської, вони вперше почули Софію Ротару [11, 114]. Володимир був зачарований її голосом. Активна творча співпраця Івасюка та Ротару розпочалася в 1971 році, одразу після зйомок музичного фільму «Червона рута», – розповідає засновник «Смерічки», друг Володимира Івасюка, народний артист України Левко Дутківський. Композитор Івасюк і співачка Ротару – це справді той момент, коли зустрічаються двоє професіоналів. Адже якщо є хороший і талановитий співак, то й композитор біля нього «звучить» [40]. Після зйомок фільму Софія звільняється з обласної філармонії та активно працює з композитором.

Їхня співпраця дала змогу якісно популяризувати пісні композитора серед широкої публіки. Однак треба сказати, що Софія Ротару була саме тим голосом, що, переймаючись Володимировим талантом і натхненням, намагалася донести до суспільства ще й усю велич його творчої, пасіонарної, креативної постаті. Виконуючи цю благородну місію, співачка завойовує серця людей, здобуває визнання [11, 115]. У 1974 році на конкурсі в Польщі «Сопот-74» вона виконала пісню «Водограй». А шалений успіх принесла участь Софії Ротару в пісенному фестивалі «Сопот-77», де вона виконала пісню «У долі своя весна» й здобула перемогу. Про Івасюка дізналися за межами Радянського Союзу. Було видано платівку-гігант «Пісні Володимира Івасюка виконує Софія Ротару», записану ще в 1974 році, а також збірку «Моя пісня» [10].

Софія завжди з вдячністю та особливим піднесенням згадує Івасюка. Вона знає, яку нішу довірив їй композитор та щиро й легко несе його пісні й донині. У передмові до третьої, найповнішої збірки пісень Володимира Івасюка, виданої посмертно, Софія Ротару писала: «Молодий митець був улюбленцем свого покоління. У творах композитора лунала музика, народжена величчю нашої доби, красою людей, чарівністю дібров та синій гір, які надихали його вразливе серце. Творче спілкування з Володимиром Івасюком було святом для виконавців його пісень. І я зазнала того свята» [4]. Їхня творча співпраця принесла обом успіх, визнання й славу. Як зазначає сестра Галина, «вони (Софія та Володимир) диктували моду на все українське: одяг, пісню, музику, колоритність» [18].

Власне, сам Володимир був надзвичайно харизматичним, креативним, неординарним у повсякденному житті. У нього було дуже хороше відчуття стилю. Як згадує сестра композитора Галина, «одягу в нього було небагато, але це було вишукано, вміло підібрано й дуже стильно виглядало... Він красиво одягався» [54]. Володимир любив носити кашкети, картаті сорочки, а ще – легендарну коричневу шкіряну куртку. У таку куртку був одягнений герой Леонардо Ді Капріо у фільмі Квентіна Тарантіно «Одного разу в Голлівуді».

«Був багатим, але не показував цього. 17 тисяч рублів – уявляєте, скільки то грошей було», – розповідає про заможність Івасюка поет, його друг Богдан Стельмах [54]. Володимир дбав про своє фізичне здоров'я, мав спортивне тіло, захоплювався Арнольдом Шварцнеггером [54]. У композитора було відмінне почуття гумору. Один із таких прикладів наводить сестра Галина: «Він каже: «Присядь». Я присіла. А він каже: «А я не буду ні перед ким присідати» [54]. Цей приклад свідчить також і про незламність характеру та непокору Володимира перед тогочасною радянською системою.

У 1970-их роках відбувається зародження української естрадної музики і творчий злет Володимира Івасюка, який, власне, і творив цю музику. Така неймовірна популярність не лише в усьому СРСР, а й у діаспорі привернула

до композитора увагу спецслужб. Адже це були часи переслідування, арештів, вбивств митців, заборон друкувати й писати. Актуальними були пісні на замовлення, у яких славилася комуністична партія, влада, комсомол. Проте Івасюк творив нову українську музику. Творив серцем, душею та світоглядною позицією. Внутрішня харизма, креативність, ініціативність вирізняли Володимира Івасюка з-поміж інших. Його твори, навіяні західними течіями, зазвучали по-новому. Пісні швидко ставали хітами, бо «були закорінені в традицію, у свою землю, в наполегливу працю над собою» [13]. Вони були близькими народному глядачеві, бо українською мовою трансливали те, що рідне йому: любов до свого краю, почуття кохання, вірності, щирості тощо. Українці, які, за словами Вікторії Кошаюк [14], є кордоцентричними, прийняли Івасюка. «Людина, яка мала лікувати тіло, насправдівилікувала душу народу, підняла той народ на усвідомлення себе як неповторної одиниці через пісню... Вибух Івасюка через пісню – це насправді вибух народу через «тожсамість», ідентичність», – влучно зазначає мовознавиця Ірина Фаріон [13]. А композитор мав тверді націєцентричні переконання, був справжнім патріотом.

Українська пісня – це зброя народу в боротьбі за свободу й незалежність. Вона мала значний вплив на широкі верстви суспільства. Комуністична влада боялася українських пісень і не могла допустити їх до глядача. Але вона не могла уявити, у що переростуть пісні Івасюка, зокрема, «Червона рута», «Водограй», які прозвучали на пісенних конкурсах у Москві два роки поспіль. Цю славу вже неможливо було здолати. Композитор Володимир Івасюк став популярним не лише в СРСР, а й за кордоном, в діаспорі. Його пісні перемагали на всесоюзних та міжнародних конкурсах, популяризуючи українську мову. Такий шалений успіх пісень органи КДБ сприймали як загрозу існування радянської імперії, бо вони пробудили національну ідентичність. Влада, сама на це не сподіваючись, «пропустила момент народження колосального таланту, тому потрібно було різко вмикати гальма» [13]. Івасюка спонукали писати російські тексти, прославляючи компартію.

Проте композитор відмовлявся співпрацювати з владою, писати на замовлення російські пісні, відкрито висловлював свою антирадянську позицію.

А справжній конфлікт із КДБ виник тоді, коли Івасюк отримав великий гонорар за вихід своєї платівки у США [5]. Органи наполягали, щоб композитор передав гроші до фонду миру, на що той відмовився, пояснюючи, що не фінансуватиме терористичні організації. Після цього випадку Володимир скаржився друзям, що працівники КДБ за ним наглядають. А згодом було розсекречено листування ЦК КП України, де колишній перший секретар писав таємну депешу, у якій розповідав, як вони з КДБ контролюють Івасюка й стежать за ним [18]. Його потрібно було зупинити або позбутися.

Струна життя Володимира Івасюка обірвалася на піку слави. 23 квітня 1979 року до нього зателефонували. Він вийшов з помешкання у Львові. А 18 травня 1979 року композитора знайшли мертвим. Йому було 30 років. Володимир Івасюк зник 24 квітня 1979 року. Як згадує сестра Галина [18], батьки подали заяву в міліцію того ж дня, проте їм відмовили в пошуках. А розпочали шукати композитора з 27 квітня. 11 травня розшук припинився, а потім справу закрили через відсутність результатів слідства.

18 травня під час навчань солдат-радист виявив у Брюховецькому лісі піді Львовом тіло Володимира Івасюка, підвішене ременем за гілку бука. Тіло неможливо було ідентифікувати. Слідство постановило, що причиною його смерті стало «самогубство через повішення» [30]. Офіційною є ця версія, але існує багато припущень та доказів щодо його загибелі.

22 травня відбувся похорон В. Івасюка у Львові. Влада скрізь призначила в цей день комсомольські та партійні збори з обов'язковою присутністю [5]. Лунали навіть погрози звільнення з роботи. На похорон друга було заборонено прийти Софії Ротару. Їхній тандем не подобався службам КДБ, бо це була велика націєтворча сила. Заборонили друкувати в газетах некрологи й співчуття родині Івасюків. Попри це тисячі українців приїхали, щоб провести свого кумира в останню путь [5]. Похорон перетворився у

колосальну маніфестацію і форму протесту. Тіло великого композитора віднайшло спокій на Личаківському кладовищі.

На 40-ий день могилу Володимира Івасюка спалили. Заборонили поставити пам'ятник. Зробили це лише в 50-тирічний ювілей композитора. Влада знищувала свідків, зачищаючи сліди свого злочину.

У 1980 р справу закрили. А в червні 2014 року справу Івасюка знову відкрили. Українські слідчі провели експеримент. У 2015 році прокурор Львівської області констатував, що Володимира Івасюка вбили й повісили мертвим за вказівкою найвищих органів КДБ радянського союзу. Прізвищ причетних він не назвав.

Нині композитор Володимир Івасюк є лауреатом Національної премії імені Тараса Шевченка (1994 рік, посмертно), номінації «За внесок у розвиток музичної культури України ХХ століття» (2001 рік, посмертно), Героєм України (2009 рік, посмертно) [10].

Недовгий життєвий шлях судився Володимиру Михайловичу Івасюкові – лише тридцять років. Та за своє коротке життя він створив неймовірну кількість геніальних музичних творів, які стали вічними шедеврами. Він формував нове покоління, дав українцям нові сили.

Осягнувши всю велич пасіонарної постаті, неповторної особистості, батька української естрадної музики Володимира Івасюка, підсумуємо її особливості, акцентуючи на таких факторах:

- композитор прагнув новизни у звучанні української пісні, шукав нові мелодії, ритми, тональності тощо;
- на творчість Івасюка великий вплив мали нові західні музичні течії, якими він захоплювався;
- у своїй пісенній творчості звертався до фольклорних мелодій, особливо часто запозичував буковинські мотиви;
- вдало й успішно поєднував сучасну музику з народною, особливо з буковинською;

- тематика й мелодика пісень В. Івасюка близька й зрозуміла глядачеві, тому народ відразу прийняв і полюбив творчість композитора;
- за допомогою пісні пробуджував в українців національну свідомість, допомагав усвідомити й ідентифікувати себе як неповторну націю.

Отже, Володимир Івасюк – пасіонарна особистість, виняткова, незвична для часу, у який жив. Це талант, що не вписувався у свою епоху, агент змін, що рухався попереду цієї епохи. Він геній свого часу, пророк майбутнього, феномен нашої культури.

Івасюк завжди буде яскравим прикладом творчої унікальності та багатогранної особистості. Його творчість вічна, а він вічно живий у піснях, які оживили націю, нині дають нам силу духу, сприймаються на генетичному рівні. Його пісні – візитівка України.

2.2. Історія фестивалю «Червона рута»

Фестиваль «Червона рута» (RutaFEST) – регулярний всеукраїнський молодіжний фестиваль сучасної пісні та популярної музики, що з 1989 року проводиться раз на два роки [52]. У парні роки відбуваються відбірні конкурси в кожній області України, а в непарні – підготовка до фестивалю, його проведення та фінал. Конкурс проводиться у шести жанрах: український автентичний фольклор, популярна, танцювальна, акустична, експериментальна та рок-музика. Фестиваль, названий на честь однойменної пісні Володимира Івасюка [52], розпочав колосальне відродження української мови та музики.

Перший всеукраїнський молодіжний фестиваль «Червона рута», який відбувся 17-24 вересня 1989 року в місті Чернівцях на стадіоні «Буковина» – це особливе, незвичайне явище не лише в культурно-музичному житті українців, а й в історії нашої держави. Щоб досягнути всю унікальність цього заходу, варто згадати, що у 70-их – 80-их роках наша держава, перебуваючи ще в складі СРСР під пильним контролем компартії, не мала змоги розвивати

свою національну самобутність, зокрема пісенно-естрадную культуру [55]. Під впливом ідеології знаходилися письменники, композитори, виконавці, які змушені були дотримуватися вказівок влади, творити на її замовлення.

Згодом довіра до комуністичної влади почала підриватися через приховування правди про аварію на ЧАЕС, загадкову смерть Володимира Івасюка, яка, за переконаннями народу, була на відповідальності КДБ тощо. По країні почали створювали культурні товариства з метою відродження свого національного усвідомлення, що було знівельовано комуністами. Зароджувався український національно-демократичний рух, інші організації, які стали першими вісниками національного відродження. Усе частіше лунали антикомуністичні гасла, влада втрачала авторитетність серед населення, особливо молоді. У суспільстві була потреба створення та популяризації сучасної молодіжної музики, яка би відображала його смаки. Тож проведення фестивалю «Червона рута» дещо вийшло з-під контролю комуністів. Він збадьорив усю патріотично налаштовану громадськість усієї країни та «здійснив «революцію» в українській пісенній культурі» [55].

Ініціатива проведення та назва фестивалю належать українському журналісту, досліднику творчості В. Івасюка Івану Лепші [23]. 27 грудня 1987 року в газеті «Молодь України» він опублікував статтю «То є чистая вода...», у якій звернув увагу на відсутність музичного конкурсу серед виконавців, які не є учасниками радянських мистецьких спілок. «У зв'язку з таким становищем вношу пропозицію: проводити щорічний конкурс-фестиваль «Червона рута», на якому звучали б у виконанні ВІА (вокально-інструментальних ансамблів) та солістів естради нові твори як композиторів-професіоналів, так і композиторів-аматорів. На конкурс-фестивалі «Червона рута», який став би даниною пам'яті Володимирові Івасюку, тривала б і творча співпраця професіоналів з аматорами. Конференцію музичних діячів можна скликати у місті, де проводиться «Червона рута» [46] – закликав журналіст. Цей задум підтримали українські діячі культури В. Зінкевич, Д. Гнатюк, Н. Матвієнко, Д. Павличко.

Згодом заслужений діяч мистецтв України Мирослав Лазарук [21] згадував, що «фантастичний задум» проведення такого дійства був набагато раніше. Журналіст-музикознавець Іван Лепша запропонував йому провести інтерв'ю з батьком Володимира Івасюка Михайлом для газети «Молодь України». Захід мав би відбутися в Чернівцях на честь вшанування пам'яті про Володимира Івасюка, автора найвідомішої композиції «Червона рута». Чому саме в Чернівцях, І. Лепша в одному з видань пояснює: «Квітка червона рута росте й розцвітає лише у певному природному середовищі: перенести її з гірської кручі у степ – і вона згасне... «Червона рута» має постійно відбуватися у Чернівцях, у краї, що виколисав Володимира Івасюка, чия незбагненна пісня дала ім'я цьому великому явищу» [23].

Директор з інформації газети «Молодий Буковинець» Кирило Стеценко наголосив організаторам про вибір місця для проведення «конкурсу співаної поезії». І це мало бути незвичайне місце, бо й конкурс особливий. Зanedбаний і зарослий бур'янами майданчик, який усім сподобався, швидко було прибрано [23].

Організатори подбали й про погодні умови під час проведення фестивалю. Адже завжди протягом тридцяти-сорока років у вересні в Чернівцях ішли дощі, які могли б стати перешкодою. Тому довелося звернутися за допомогою до вищих сил: карпатський мольфар Михайло Нечай на фестивалі розганяв хмари, і дощу протягом усього конкурсу не було. «Як тільки-но Михайло Михайлович поїхав, відразу ж - злива, сонце і дощ із піском», - згадує А. Калениченко [23].

Формат проведення фестивалю було узгоджено ще на початку 1988 року музикантами Кирилом Стеценком, Анатолієм Калениченком та поетом Іваном Малковичем. А поетеса С. Майданська написала до нього сценарій. До складу журі входили відомі українські діячі культури: народні артисти Мирослав Скорик, Ніна Матвієнко, Назарій Яремчук, Василь Зінкевич, керівник ансамблю «Ватра» Ігор Білозір, співак Тарас Петриненко та інші. До організації такого масштабного заходу долучилися й українці із-за кордону.

Зокрема, українсько-канадське підприємство «Кобза» під керівництвом О. Репецького та Т. Мельника забезпечило його музичною апаратурою [52].

В ініціаторів була ідея провести фестиваль сучасної молодіжної музики, проте потрібно було просити дозвіл в комсомольських лідерів й отримати постанову мінкульту УРСР. Понад рік тривав відбір учасників. Було зібрано кошти на проведення фестивалю - 280 тис крб (300 тис. дол.). Але за два тижні перед конкурсом компартія заборонила проводити фестиваль через острах національної акції. Та, як згадує Анатолій Калениченко, на прохання Кирила Стеценка тодішній секретар ЦК з ідеології Л. Кравчук посприяв здійсненню цього задуму.

Комуністична влада офіційно назвала захід Першим республіканським фестивалем сучасної української пісні та призначила своїх організаторів із різних державних структур. Вона хоча й дала дозвіл на проведення фестивалю, проте намагалася його контролювати й поставити в рамки комуністичної ідеології, відповідно до якої, наприклад, на фестивалі повинні були домінувати російськомовні пісні. Та попри заборони, «Червона рута» став єдиним українськомовним фестивалем естрадної пісні в Україні серед інших фестивалів того часу. Як стверджує Тарас Курчик [46], «це була перша і єдина «Червона рута», де зійшлися емоції, всі бажання, мрії про свою країну... Це було піднесення і розуміння того, що народжується нова українська музика, яка була дуже оригінальна і цікава, що народжується нова вільна країна... Від першого фестивалю почався музичний простір, який потім перетворився в шоу-бізнес». Співак і композитор Андрій Миколайчук розповідає, що «у Чернівцях змішалися політика й музика... Люди вперше стикнулися з тим, що в Україні щось відбувається» [9]. Свято стало поштовхом до національно-визвольного руху задля відновлення національної самостійності України.

Протягом проведення фестивалю працювала преса. Періодичне видання «Червона рута. Вісник фестивалю», яке мало завдання підкреслювати комсомольське спрямування заходу, працювало під гаслом «Пролетарі усіх країн, єднайтеся!» Газету доручили готувати головному редактору М.

Лазаруку, якому допомагали інші журналісти. Періодика напрацювала сім чисел накладом у п'ять тисяч примірників по тридцять копійок.

Фестиваль «Червона рута» 1989 року зібрав на сцені десятки талановитих, яскравих музикантів, які мають своє бачення на аранжування та виконання композицій. Для учасників це був шанс показати свій музичний талант, заявити про себе на всю країну. На заході зібралися і молоді музиканти, і старші.

Виступам на великій сцені фестивалю передували відбіркові конкурси в усіх областях УРСР, після яких у Чернівці з'їхалося понад 600 виконавців не лише з Радянського Союзу, але із США, Канади, Польщі, Австрії, Аргентини. Серед них – 80 вокально-інструментальних ансамблів, 50 виконавців авторської пісні та 30 рок-груп. На сцені «Червоної рути» 1989 року виступили І. Білик, М. Бурмака, В. Морозов, Г. Тельнюк, Л. Тельнюк, А. Миколайчук, гурти «Брати Гадюкіни», «Кому вниз», «ВВ» та інші.

Конкурс відбувся у трьох номінаціях: 1) авторська пісня, 2) поп-музика, 3) рок-музика. Найбільше глядачів приваблював рок. Зі сцени вперше на всю країну заявили про себе гурти «Брати Гадюкіни», «Кому вниз», «Сестричка Віка», Марія Бурмака та інші співаки [52].

На першому фестивалі «Червона рута» виконавці продемонстрували різноманітну жанрово-стильову спрямованість своїх творів. Кожен учасник запам'ятався глядачам індивідуальним стилем виконання, манерою поведінки на сцені, ідейним змістом пісенних творів.

Гурт «Сестричка Віка» став лауреатом фестивалю в номінації рок-ансамблів. Запальна та бунтівна львівська солістка Віка Врадій зі сцени галицьким діалектом співала про заборонене. У пісні «Ганьба», де згадано улюбленого народного месника Морозенка, відчуваються певний протест, засудження дій тогочасної влади. Епатажна поведінка, сценічний образ, смілива та впевнена поведінка вирізняли її з-поміж інших учасників та викликали симпатії у глядачів.

Поп-музику представляв Андрій Миколайчук («Підпільний Кіндрат»), який, як згадує Марічка Бурмака, не зміг знайти свого взуття, тому вийшов на сцену босий. Це, а також пов'язка на голові та букет у руці надало певної колоритності та епатажності його виступу [9]. Трагічно-весела пісня «Піду втоплюся» справила вплив на глядачів своїм незвичним змістом. А композиція «Підпільний Кіндрат» викликала невдоволення у представників влади, яка в словах «в надійному місці сховав автомат» вбачала певну загрозу або натяки на політичний переворот.

У творчості західноукраїнського гурту «Брати Гадюкіни» поєдналися жанрово-стильові особливості року, регі, рок-н-ролу, фанку, блюзу, що простежується в конкурсній композиції «Ой лихо». Зміст композиції відображає західноукраїнський діалект, який у поєднанні з мовним акцентом «актуалізують виступ гурту в контексті пробудження прояву національної самосвідомості» [23]. Гурт через пісню сміливо передав свої погляди на актуальні соціальні теми.

Яскраву національну самобутність як в сценічному образі, так у виборі репертуару показав зі сцени володар гран-прі фестивалю Василь Жданкін. Козацька пісня «Чорна рілля» під супровід кобзи у його виконанні запам'яталися глядачам своєю автентичністю.

Важливо підкреслити, що зі сцени першого фестивалю «Червона рута» звучали також пісні на слова українських поетів, у яких простежувалися національні мотиви. Молода виконавиця Марія Бурмака під власний супровід гітари заспівала пісню на слова Олександра Олеся «Сніг в гаю». У композиції передано протест проти діючої влади та проголошено ідею звільнення України від радянського режиму.

Рок-гурт «Кому вниз» виконав твори «Суботів» та «До Основ'яненка» на слова Тараса Шевченка й «Ельдорадо» В. Самійленка, у яких також порушено гострі соціальні питання, поневіряння українського народу на шляху до своєї незалежності.

Також творчу енергію у творчості Т. Шевченка брав і київський рок-гурт «Зимовий сад» на чолі зі солістом О. Тищенком. У баладі «Сирота», яку виконали учасники, порушено проблему самотності людини, яка, не віднайшовши місця на своїй землі, змушена шукати щастя за її межами. Оригінальний тембр голосу соліста гармонійно передав увесь трагізм ситуації. А в композиції «Доля» поєднано ознаки таких стилів як поп, рок, джаз.

Варто зазначити, що співак Віктор Морозов виконав власну пісню під супровід гітари «А ви мене поховайте», яку присвятив Володимирові Івасюку.

Національно-революційну спрямованість першого фестивалю «Червона рута» підкреслила авторська композиція «Генеральний секретар» львівського виконавця Андрія Панчишина. Це сатирично-гумористична історія про поїздку Михайла Горбачова в одне з міст України.

Ще один авторський твір виконав музикант із Кривого Рогу Едуард Драч. У його пісні «Новітній яничарський марш» висміяно проблеми русифікації українців та їхнього ворожого ставлення до своєї національної належності.

Член журі фестивалю, співак та композитор Тарас Петриненко виконав композицію «Чорнобильська зона» про аварію на Чорнобильській атомній електростанції.

Таким чином, кожен учасник першого фестивалю «Червона рута» вирізнявся своїм індивідуальним стилем виконання, сценічним образом, манерою поведінки тощо. Проте таких різних, неординарних виконавців поєднують спільні ознаки, спрямовані на розвиток пісенно-естрадної культури України: використання заборонених владою музичних жанрів та стилів; свобода в індивідуальному вираженні манери сценічної поведінки; сміливість у висловлюванні заборонених або непопулярних для тогочасної політики ідей; розмаїття авторської творчості в різних проявах; популяризація української пісні, мови, діалектів; увага до поезії, суголосної із настроями тогочасного суспільства; розмаїття тематики в контексті національного вираження (історичне минуле, соціальні зміни, революційні настрої) та традиційної

тематики (любов, дружба, вірність, відданість рідному краю, оспівування подвигів національних героїв) [23].

Отож Гран-прі фестивалю здобув львівський виконавець Василь Жданкін. Лауреатами конкурсу стали співаки В. Морозов, Т. Курчик, А. Миколайчук, Е. Драч, М. Бурмака, В. Врадій, О. Тищенко, П. Дворський, колективи «Кому вниз», «Брати Гадюкіни», «ВВ», «Зимовий сад», «Мальви». Серед дипломантів були О. Савчук, Т. Чубай, Г. Тенльнюк, Л. Тельнюк, О. Гаркавий, В. Свирід, Л. Улична, О. Покальчук, І. Сітарський, М. Музика-Беджанова, Л. Горова, Ю. Товстоган, С. Щербатих, І. Козаченко, В. Чинч та гурти «Аванс», «Край», «Еней», «Рутенія», «Гуцули», «Захід» [52].

Місцеві партійні чиновники були незадоволеними. Адже зі сцени лунали антирадянські гасла, у піснях було згадано народного героя Морозенка, українську мову, а глядачі попри заборону мали українські прапори, іншу національну символіку. Місцеві активісти, до яких приєдналися львівські, тернопільські та івано-франківські неформальні організації, подбали про націоналістичне спрямування фестивалю. Вони влаштували піші ходи в національному одязі із жовто-блакитною символікою, залучали глядачів та гостей заходу до публічного виконання українських пісень, танців. Міліцейські загони розганяли людей, били кийками, відбирали національну символіку, заглушували виконання пісень, вимикали струм. А Тараса Петриненка ледь не депортували з Чернівців за незаплановане виконання пісні про Народний рух України.

Організаторам заборонили проводити фінальний гала-концерт, який було заплановано на 24 вересня. Міліція ретельно перевіряла людей, вилучала національну символіку або ж карала активістів. Владою було зведено державних працівників з регіонів, яким вручили радянські прапори й поставили їх у перші ряди на стадіоні. А коли акторка Лідія Данильчук розгорнула синьо-жовтий прапор, то міліція намагалася його забрати. Відбувалися сутички між активістами й міліцією, у результаті чого було розбито голови Георгію Гонгадзе й Тарасу Чубаю [46].

Та, незважаючи на злочинні дії влади, на перешкоди, заборони, концерт відбувся. Ба більше: на заключному концерті кобзар Василь Жданкін під час вручення йому найвищої нагороди Гран-прі виконав заборонений на той час гімн «Ще не вмерла Україна», покликавши на допомогу й підтримку Едуарда Драча та Віктора Морозова. Наприкінці він ще й вигукнув гасло «Слава Україні!» Такий вчинок був дуже сміливим і водночас небезпечним.

Фестиваль став сторичною подією національного масштабу для всіх свідомих українців і водночас великим клопотом для місцевої влади. Начальник обласного управління культури В. Королюк стверджував, що його кінцевої мети не досягнуто, а подальше проведення «під знаком питання». А Г. Цуркан, заступник голови облвиконкому, заявляв, що фестиваль був націоналістичним шабашем, а не конкурсом. Кореспондент А. Федоров опублікував російськомовну статтю «Яким кольором розцвіла «Червона рута», в якій висловив обурення щодо його національного спрямування, а наприкінці констатував: «Червона рута» так і не розквітла в Чернівцях» [53].

Та він помилився! Записи фестивалю було розтиражовано: їх розкупили в повному обсязі, а згодом копіювали й знову швидко реалізовували. Після фестивалю відбувся загальноукраїнський пісенний тур. Концерти збирали велику кількість глядачів і відбувалися з шаленим успіхом.

Перший фестиваль «Червона рута» 1989 року став знаковою подією в історії української естрадно-пісенної культури кінця ХХ століття і мав вплив на її формування у наступні роки. Він проклав нові шляхи для розвитку й відродження української музики, позбавившись від московського впливу. Пісні, які лунали зі сцени фестивалю, швидко здобули популярність не лише в Україні, а й розлетілися за її межі, ставши хітами. Їх переспівували мільйони людей, особливо молодь, яка все більше відчувала себе причетною до української національної культури.

Фестиваль був також і справжнім передвісником національного відродження. Як каже народна артистка України Марія Бурмака [9], «з «Червоної руги» розпочалася незалежність України». А музикант Тарас

Курчик зауважує, що «це було піднесення і розуміння того, що народжується нова українська музика, яка була дуже оригінальна і цікава, що народжується своя вільна країна. Про це всі думали й очікували» [46]. Так, багато українців думали про незалежну Україну, країну, яка нарешті звільниться з-під московського ярма, й робили все, щоб якнайшвидше наблизити той день. Фестиваль «Червона рута» об'єднав у далекому 1989 році не лише музикантів та співаків, а й таких українців, які згодом формували громадську думку й творили національну культуру на початку 90-их років. «Червона рута» була потужною культурною революцією, яка в очах і вухах тих, хто там був, знищила комплекс національної неповноцінності», – так оцінив цей захід його співорганізатор Кирило Стеценко [46].

Таким чином, націоналістичні гасла, які звучали зі сцени фестивалю, висвітлення гострих соціальних тем, відважне, креативне самовираження виконавців за допомогою пісні, харизматичність індивідуальної манери, пропагування ідей української Незалежності, розмаїття нових жанрів, стилів, тем, виконання українськомовних пісенних творів, позбавлення страху перед комуністичною владою – ці фактори свідчать про унікальність і самобутність першого фестивалю «Червона рута» 1989 року, а також про повернення українців до свого героїчного минулого, до своєї культури, мови, національної самоідентичності, про розуміння, що народжується нова, вільна, незалежна країна. Фестиваль 1989 року виконав свої основні завдання – пробудив в українців національну пам'ять, дух свободи й прагнення до незалежності.

Після всеукраїнського та канадського турів переможців першого фестивалю «Червона рута» розпочалася підготовка до наступних аналогічних заходів. У 1990-их роках серед народу зростав інтерес до фестивалю. Проте влада ставилася до цієї події насторожено, зважаючи на «пісенний вибух 1989 року» [46], коштів не виділяла. Як згадує А. Калениченко, кілька наступних «Рут» 1990-их робилися ледь не в борг, комерційних спонсорів знайти було важко [21].

Незважаючи на ці обставини, RutaFEST відбувся. Організатори проводили його в різні роки в русифікованих центрах – Донецьку, Харкові, Дніпропетровську, Севастополі, Маріуполі й навіть у Криму – не лише з метою популяризації сучасної молодіжної пісні, відкриття нових талантів, а й із ціллю українізації, пробудження національної свідомості, гордості, пробудження національної ідентичності у тих українців, які зазнали впливу з боку ворожого сусіда.

9 серпня 1991 року в Запоріжжі стартував другий Всеукраїнський фестиваль української пісні та співаної поезії «Червона рута» [48]. Він подарував нам справжніх зірок – гурти «Плач Єремії», «Мертвий півень», Андрія Кузьменка, який виступив під сценічним іменем Андрій Кіл, відкрив імена Жанни Бондарук, Алли Попової, В'ячеслава Хурсенка, Тараса Житинського. Лауреатами запорізького фестивалю стали Юля Юнакова та гурт «Пліч-о-пліч», Левко Бондар і гурт «Бункер Йо», Іннеса Братушик та Орест Хома [48].

Фінал конкурсу відбувся на стадіоні «Металург». У ньому також взяли участь переможці першої «Червоної рути» Василь Жданкін, Тризубний Стас, Андрій Миколайчук, «Брати Гадюкіни», Андрій Панчишин та сестричка Віка [46].

За чотири години до закінчення запорізького фестивалю відбувся ГКЧП. А вранці усі дізналися новину про введення у країні, яка ще тоді перебувала в складі СРСР, надзвичайного стану, арешт Горбачова та «Лебедине озеро» на телеекранах. Зупинити хід історії було неможливо [52].

Після Запоріжжя фестиваль «Червона рута» мали намір повернути до Чернівців. Надалі планували в його рамках розвинути дитячу та юнацьку пісню у віковій категорії від 7 до 17 років. Проте культурно-просвітницьку місію цього заходу вже було визначено: орієнтування на російськомовні регіони з метою популяризації української музики, культури [52].

Фестиваль «Червона рута» 1993-го року проходив у Донецьку з 2 до 7 червня вже в Незалежній Україні. На центральній площі замайорів червоно-

чорно-білий прапор фестивалю, який є символом рок-, поп-музики та авторської пісні [52].

У ньому взяли участь 128 солістів, гуртів та бардів. На сцені донецького фестивалю виступили майбутня переможниця Євробачення Руслана Лижичко, а також відомі нині зірки Олександр Пономарьов, Віктор Павлик, гурт «Піккардійська терція». Гран-прі здобув гурт «Брати блюзу» [52]. Тут також виступили Ірина Шинкарук, Алла Попова, гурт «Турбо-техно-саунд» та інші. А виступ «Братів Гадюкіних» і тут викликав шквал емоцій у глядачів.

Після регулярних концертів російських співаків на Донеччині й Луганщині на початку 1990-их років фестиваль «Червона рута» став новим, унікальним явищем, яке нагадало про те, що Донбас – це Україна.

У 1995-му році фестиваль «Червона рута» відбувся в найбільших містах Криму – Севастополі й Сімферополі. У ньому взяли участь 310 конкурсантів. Тут заявили про себе Катерина Бужинська, Наталка Могилевська, Марина Одольська, «Вхід у змінному взутті», «Колесо», «Цвіт папороті» тощо [52].

За словами музичного журналіста Олександра Євтушенка [21], з кожним роком розширювався стилістичний та жанровий діапазон конкурсантів. Отож на RutaFEST у 1995 році уперше пройшов конкурс української сучасної танцювальної музики, перемогу в якому здобули Олександр Коновалов, EL Кравчук, гурти «The ВЙО», «Шао? Бао!». А гурт «Формула води» став ще й володарем спеціальної відзнаки фестивалю за створення яскраво національно виражених творів у сучасній танцювальній музиці [52]. Згодом до конкурсу додали ще п'яту категорію – інша музика [21]. «Червона рута» 1997 року в Харкові, на одноголосну думку організаторів та музикантів, є найпотужнішою [21]. Цього разу засновникам фестивалю пощастило найбільше. Адже вперше й востаннє вдалося залучити потужних спонсорів – Соса-Сола та шоколад «Корона». Також великим успіхом було проведення фінального конкурсу на одній із найбільших площ Європи – майдані Свободи. Сцена конкурсу була надзвичайно потужною: її забезпечили якісним звуком і світлом [21].

На п'ятому фестивалі до роботи з конкурсантами було залучено стилістів, хореографів, вокалістів, продюсерів [52]. Національна тематика набула обертів, проте авторська пісня пережила кризу, трансформувавшись у жанр акустичної музики.

Відчутно сильнішими були учасники цьогорічного фестивалю. До Харкова з'їхалося 94 солісти та гурти. Тут виступили Катя Chilly, гурт «Тартак», Юлія Лорд, Інеса та інші. Учасникам було присуджено лише третю премію, яку отримали Дмитро Гарбуз та гурт «Дим коромислом». А шлягером фестивалю стала пісня гурту «Танок на майдані Конго» «Зроби мені хіп-хоп» [52].

Переможцями «Червоної руги – 97» стали гурти «Фактично самі», «ІОА-4» та Яна Яновська [52].

Деякі учасники після завершення фестивалю отримали певні пропозиції. Лідера луцького гурту «Тартак» Олександра Положинського запросили на роль ведучого фестивалю «Червона рута», а згодом він долучився до створення декількох програм, присвячених цьому заходу [21]. Олег «Фагот» Михайлюта із гурту «Танок на майдані Конго» одержав від місцевого каналу пропозицію зняти кліп [21].

Жоден наступний фестиваль не зміг досягти такої популярності в наступні роки: не було фінансової підтримки спонсорів, бо він тримався осторонь від політики й бізнесу [24]. Не було змоги просувати артистів у шоу-бізнес. Фестиваль почав занепадати. У 1999 році «Червону руту» провели в Дніпропетровську. Тут виступали Росава, Тетяна-Рожановська, Ліза-Олена, гурти «Автентичне життя», «Потужні дівчата», «Основний показник», «Лос Динамос» тощо.

А в 2000-их роках RutaFEST відбувався в Києві. У 2001-му тут заявили про себе Володимир Питель, Інна Олійник, Юліана Матасова, Ніна Ольшевська, гурти «Крихітка Цахес», «Очеретяний кіт», «Рок сніжок», «Збий попільз». У 2003-му на фестивалі виступали Мирослава Тузюк, Марта Любчик, Настя Кочетова (MamaRika, Еріка), Дарина Дудинець, гурти «Не стій під

напругою», «ЗАУ», «Верховна зрада», «FOC», «Side effect», «Pins», у 2005-му році – Яна Куришко, Сестри Балан, Сергій Шабан та Шеша, проєкт «Веселка», гурти «Ді енд Ей», «Вигнанці з раю» та інші, а в 2007-му – Тетяна Ширко, Василь з конопель, Валентин Поворозник, гурти «Дуліби», «Хай вей», «Контрабас», «Легенда», «Кожному своє», «Outcry», «Екстазі» тощо.

У 2009 році фестиваль «Червона рута» знову відбувся у Чернівцях. Гран-прі здобули «Солома гурт» та Соломія Мельник. Цього разу журі вирішило не присуджувати перше, а лише друге й третє місця в жанрах поп-, рок-музики та сучасної танцювальної музики. Переможцями стали Тетяна Клименко, Аліна Башкіна, Тарас Василенко, гурти «Найс Дей», «Хіп-Хоп Фемілі», «Даха-Браха», «ТаRuta», «ШоколаD», «Верховна Зрада», «Зелені Сестри», «PoliKarp», «Цвіт Кульбаби», «Еліс» тощо [52].

У наступні роки фестиваль знову проходив у Києві. Отож у 2011 році на його сцені виступили й здобули перемогу Тетяна Радостєва, Марія Горобцова, Дмитро Кравченко, гурти «Крапка», «Чумацький шлях», ILLARIA, SJOR BAND тощо, у 2013 році – Інна Гласова, Діана Шевчук, Валерія Наливайко, Маргарита Кардаш, гурти «VISCULA», «Проект 5 океан», «Фолькнери», «Крамниця думок», «Штандари», «Свентояр», «ДомРа», «Dakh Daughters» тощо [52].

Наступні два роки фестиваль «Червона рута» приймав у себе Маріуполь. У 2015 році на ньому заявили про себе Андрій Юрчок, гурти «Ефект метелика», «Яри», «Red Fox», «Миовільні», «Амплітуда», «Shoes», «Чорне сяйво», «Ланцюгова реакція», «Dream Team», «Час уперед» тощо. А в 2017 році тут виступили гурти «Генеза», «MNISHEK», «РояльКіт», «Вільнавілла», «Медовий полин», «SunScream», «NeverEnd», «Цвях», «Верлібр» та багато інших [52].

Із 17 до 22 вересня 2019 року в Чернівцях відбувся ювілейний всеукраїнський фестиваль сучасної пісні та популярної музики «Червона рута». До конкурсу було залучено майже 950 учасників із усієї України [53].

У 2021 році дирекція фестивалю втретє звернулася до Львівської мерії, щоб підтримала проведення в місті фестивалю у 2022 році. А 26 жовтня 2024 року вперше відбувся відбірковий конкурс фестивалю за кордоном – у Варшаві. Він має на меті підтримати українську молодь, яка змушена була залишити Україну через війну.

В останні роки фестиваль «Червона рута» відбувається з меншою інтенсивністю. Це пов'язано з відсутністю потужних спонсорів та меценатів, з подіями, що відбуваються в нашій державі, зокрема з повномасштабним вторгненням, а також із появою інших, сучасніших музичних конкурсів.

Таким чином, «Червона рута» нині є найстаршим фестивалем в Україні, що сформував сучасну молодіжну масову музику. Він є найбільшим в Україні, адже у вибіркових конкурсах беруть участь понад 5000 учасників з усіх областей. 90% українських зірок зійшли на його сцені. Фестиваль єдиний у нашій державі має україномовний статус та критерії оцінювання української національної визначеності в музиці. А також він єдиний некомерційний захід, участь у якому безкоштовна, а вхід вільний [53]. Фестиваль став культовою подією минулого.

2.3. Фестиваль «Червона рута» в сучасних національно-ідентичних виявах українців (за результатами соціологічного опитування)

Кожна національно свідомо особистість на ментальному рівні добре розуміє важливість невидимого духовного зв'язку зі своїми прародичами, із славним минулим. Це дає нам відчуття ґрунту під ногами, впевненості, потрібності, «тожсамості». Із народної мудрості, пісенної творчості ми черпаємо сили для гармонійного життя. Народні месники, історичні персонажі своїми героїчними вчинками надихають нас на боротьбу з одвічним ворогом, показуючи приклади патріотизму, любові до рідного краю, захисту його кордонів, мови тощо. Ми стаємо сильними, безстрашними, упевненими, коли віднаходимо цю схожість зі своїми предками, ідентифікуємо себе із ними. А

це відбувається через вивчення історичного минулого, через мову, традиції, звичаї і, звісно ж, через пісню.

Уже впродовж 35 років відбувається фестиваль «Червона рута». Нині він є однією з найважливіших подій в українській музично-пісенній культурі, що відбувається раз у два роки в різних містах України. Українські пісні, танці, вишиванки, національна символіка – ці та інші атрибути яскраво відображають нашу національну ідентичність, культуру, ментальність. Фестиваль став вікном у минуле, заглянувши в яке, ми нагадуємо собі, що означає бути українцем, який усупереч заборонам тогочасної влади впевнено прокладав свій шлях до Незалежності й Соборності України за допомогою пісні.

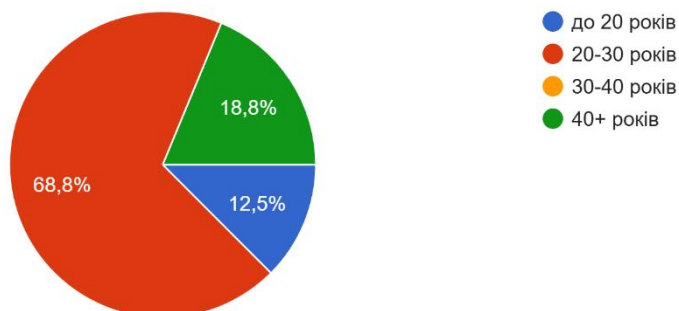
Нами було проведено соціологічне дослідження з метою з'ясування впливу фестивалю «Червона рута» на формування національно-ідентичних виявів у сучасних українців. Для цього ми створили опитувальник, у якому респондентам поставили такі запитання: «Чи знаєте Ви про фестиваль «Червона рута»? «Що асоціюється у Вас із фестивалем «Червона рута»? «Чи фестиваль сприяє збереженню культурної спадщини українського народу?» «Чи брали Ви участь у фестивалі або ж відвідували його?»

У соціологічному опитуванні взяли участь 48 респондентів. Серед них - 68,8% віком від 20 до 30 років, 18,8% віком 40+, 12,5% - респонденти віком до 20-ти років. Більшість із них, а це 22 особи і 68,8% опитаних віком 20-30 років.

Приклад 1

Вкажіть свій вік

48 відповідей

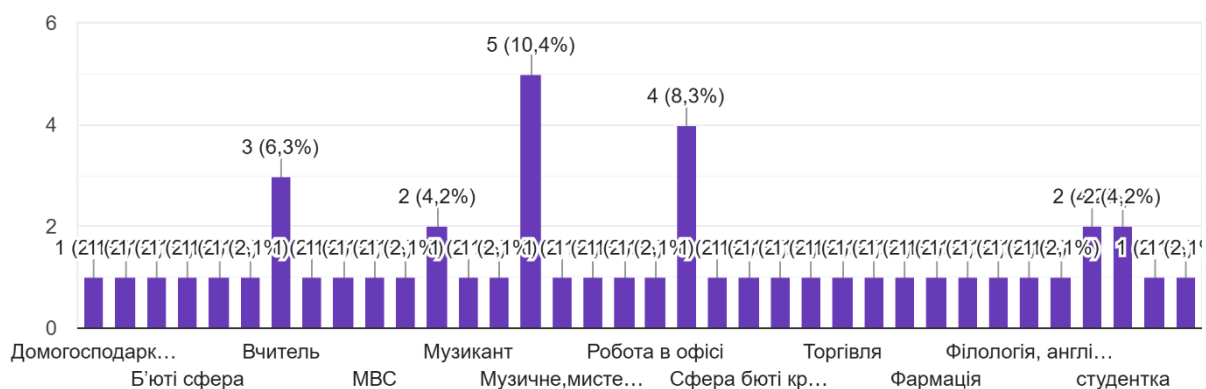

Найбільше опитаних за сферою діяльності займаються музичним мистецтвом – 10,4%. 8,3% працівники офісу, а 6,3% – вчителі. По 4,2 % є студентами та студентками, інші співвідношення, а це по 2,1% осіб, є інженерами, філологами, б'юті майстрами, дизайнерами та спеціалістами зі сфери просування бізнесу, працівниками медичної сфери, сфери обслуговування, туризму, торгівлі, музикантами.

Приклад 2

Яка ваша сфера діяльності?

48 відповідей

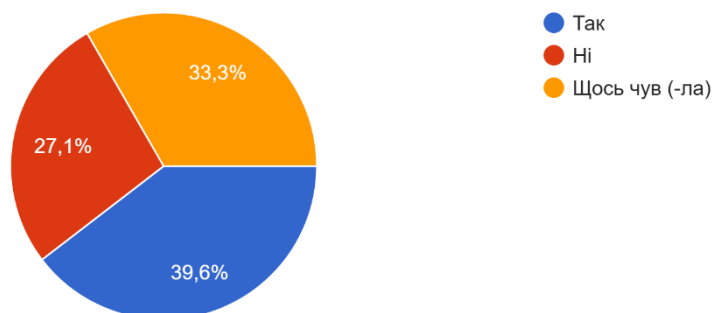
Спочатку ми поцікавилися, наскільки добре знають про фестиваль «Червона рута» сучасні українці. На запитання «Чи знаєте Ви щось про

фестиваль «Червона рута» 39,6% опитаних відповіли, що знають щось про нього, 27,1% зазначили, що ні, а 33,3% осіб пригадали, що щось чули.

Приклад 4

Чи знаєте ви щось про фестиваль "Червона рута"?

48 відповідей

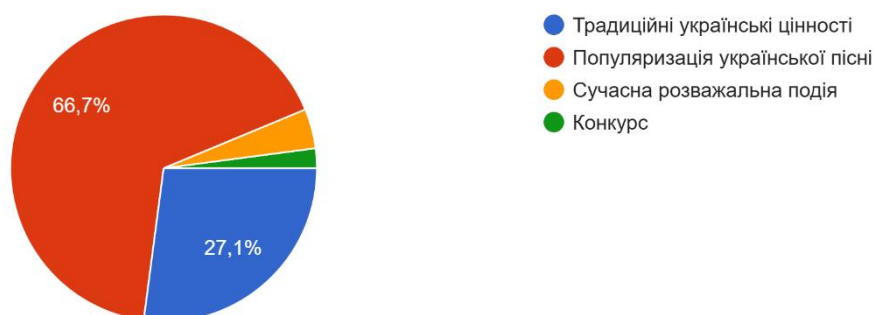

На запитання «Що асоціюється у Вас із фестивалем «Червона рута» ми отримали такі відповіді: у 66,7% опитаних фестиваль асоціюється з популяризацією української пісні, 27,1% вбачають у ньому відображення українських традицій як цінностей, 4,2% віднесли його до сучасної розважальної події, а для 2,1% респондентів цей фестиваль є конкурсом.

Приклад 4

Що асоціюється у вас з фестивалем "Червона рута"?

48 відповідей

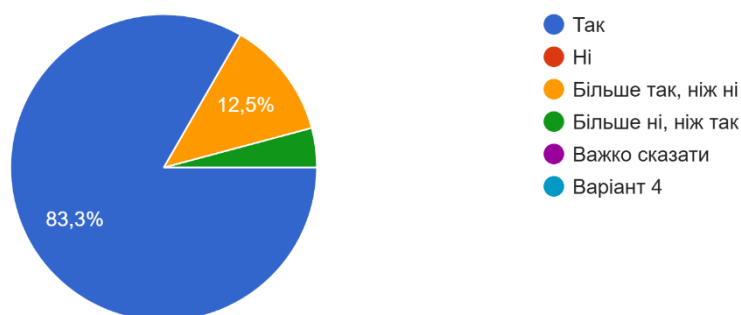
Більшість респондентів (83,3%) відповіли «Так» на запитання «Як ви вважаєте, чи фестиваль сприяє збереженню культурної спадщини

українського народу». 12,5% опитаних вважають, що фестиваль більше сприяє збереженню культурної спадщини українського народу, аніж ні, а 4,2% відповіли, що більше на сприяє, аніж так.

Приклад 5

Як ви вважаєте, чи фестиваль сприяє збереженню культурної спадщини українського народу?

48 відповідей

На запитання «Чи актуальний фестиваль нині, в умовах війни?» абсолютне «Так» сказало 66,7% респондентів, 19% дотримуються думки, що скоріше за все так, він є актуальний, а 14,3% вважають, що ні. Були й такі відповіді респондентів: «Так, адже потрібно відроджувати й популяризувати українське музичне мистецтво», «Так. Особливо зараз потрібно популяризувати українську культуру серед досі великої кількості проросійських громадян та іноземців», «Так, нині актуально підіймати такі теми як українська спадщина», «Актуальний удвічі» або «Треба підібрати відповідний до сучасних реалій формат», «Так, якщо не дуже гучно».

На наступне запитання «Чи допомагає фестиваль привертати увагу молоді до українізації та збереження своїх традицій, їх відстоювання? Як саме?» 18,8% опитаних відповіли на питання «Так», а 4,2% - «Ні». Натомість 77% підтвердили, що фестиваль у цьому допомагає. Респонденти мали можливість дати відкриту відповідь, висловивши та обґрунтувавши свої думки. Наведемо найцінніші міркування:

- «Фестиваль «Червона рута» справді відіграє важливу роль у приверненні уваги молоді до українізації та збереження національних традицій,

сприяє формуванню національної ідентичності. Учасники фестивалю об'єднуються навколо спільних цінностей і традицій»;

- «Фестиваль популяризує українську пісню, українську мову, українських авторів музики. Він виконує об'єднавчу функцію (пісня єднає українців навколо спільних традицій, звичаїв), нагадує про наше спільне коріння»;
- «Популяризує українську культуру та сучасне українське музичне мистецтво»;
- «Фестиваль пропагує українські національні цінності та ідентичність. Його учасники та гості мають можливість відчутти себе частиною чогось великого, що формує в них почуття національної гордості»;
- «Фестиваль у цікавій формі популяризує українську пісню, зокрема модернізує її»;
- «Організаторам заходу варто наголошувати на тому, що перший фестиваль 1989 року відбувся в умовах зросійщення та комуністичної пропаганди, щоб більше привертати увагу молоді до нього та бути більш спостережливою, активніше цікавитися історією становлення української музики»;
- «Для багатьох українців, особливо зі східних регіонів, це чудова можливість відкрити для себе Україну по-новому, з розумінням та відчуттям її багатогранності, масштабу та величі української культури»;
- «Україна повинна бути українською, тому щоб не втратити свою ідентичність, треба якомога більше слухати, вивчати й доносити до народу українське слово»;
- «Це мусить бути шоу загальнонаціонального масштабу, як Євробачення, голос країни, X-фактор тощо».

Отже, результати проведеного соціологічного опитування свідчать про те, що фестиваль «Червона рута» більше відомий серед представників музичної сфери, митців. Про нього мало відомо сучасній українській молоді. А частина опитаних старшого віку чула про нього, проте більшість сприймає його як такий, що популяризує українську пісню, традиції, а не як конкурс.

Звісно, нині проводяться інші музичні конкурси, які привертають увагу сучасного глядача, проте «Червона рута» - єдиний у нашій державі фестиваль, який із моменту свого народження має україномовний статус та критерії оцінювання української національної визначеності в музиці. Тому організаторам потрібно активніше залучати спонсорів, меценатів до його проведення. Фестиваль потрібно активніше популяризувати серед українського глядача, особливо в сучасних воєнних умовах, які сколихнули українців східних та південних регіонів і спонукали відчути себе частиною великого народу. А нині є безліч можливостей і засобів для поширення інформації про фестиваль серед українців. Сподіваємося, що цей захід набере своїх обертів і з великою потужністю зазвучить для глядача.

ВИСНОВКИ

У процесі дослідження феномену української національної ідентичності та його проєкції на перший фестиваль «Червона рута» 1989 року, історію його заснування, шляхи розвитку та значення для етнічного самоусвідомлення було проаналізовано особливості взаємовпливів між цими чинниками з метою створення цілісного уявлення про фактори впливу на формування національної ідентичності особистості.

Перед тим, як проаналізувати взаємність впливів між українською ідентичністю і фестивалем «Червона рута», ми звернулися до етимології понять «ідентичність», «національна ідентичність» та «українська національна ідентичність». З'ясували, що лексема «ідентичність» походить від латинського *identicus*, що означає «однаковий», «тотожний», «такий самий». На думку засновника теорії ідентичності німецького психоаналітика Е. Еріксона, ідентичність формується в процесі соціалізації особистості, входження її в суспільство. Він пояснював це явище як суб'єктивне відчуття тотожності й цілісності, як категорію змінну, динамічну.

Поняття «ідентичність» набуло ширшого змісту. Основою сучасного розуміння лексеми «національна ідентичність» є пояснення Ентоні Сміта. Учений говорить про те, що національна ідентичність – це сукупність, множинність ідентичностей, що кожне нормальне Я складається з кількох ролей та категорій. Науковець запропонував розглядати дві моделі національної ідентичності – західну й незахідну. Дослідник стверджує, що західна модель побудована насамперед на основі цінностей: «Індивід має належати до певної нації, але може вибирати, до якої саме приєднуватися» [42].

Незахідна модель ідентичності передбачає відчуття прив'язаності або належності особистості до певного етносу, який має одну мову, одну шкіру, спільне коріння, традиції. Важливою її ознакою є акцент «на спільності походження й рідної культури». На відміну від західної моделі, вона

(незахідна, етнічна) стверджує, що людина завжди «залишатиметься членом спільноти, у якій народилась... Нація – це передусім спільнота людей, об'єднаних спільним походженням».

Дослідивши проблему української національної ідентичності, ми з'ясували, що для українців характерною є незахідна модель національної ідентичності, адже ця концепція найвиразніше відображає наші національні цінності: важливість походження, родинних коренів, спорідненість із прародичами, одвічне прагнення до свободи, розвиток культури, мови, звичаїв як запоруки формування національних поглядів. Для українців важливо бути господарем у своєму домі, захищати його, родину, обробляти землю. Жити окремо від батьків. Проте, на думку Д. Судини, під українською ідентичністю слід розуміти колективну, «тобто усвідомлення людьми своєї належності до певної соціальної групи» [44]. Так формується прив'язаність до гурту, колективу, який має свої правила життя, законодавчу систему, спільні звичаї, традиції. У таких умовах формується відповідальність одне за одного, за свою країну, свої національні кордони. Під впливом певної соціальної групи людей, об'єднаних спільними національно-культурними, морально-етичними цінностями формується самодостатня особистість.

Таким чином, національна ідентичність – це поняття багатозначне, мінливе й динамічне. Основними його факторами є національне самовизначення, національна самосвідомість і традиційна культура. Національна ідентичність трактується як усвідомлення народом самого себе, «тожсамість»; знання історії своєї Батьківщини, любов до неї; повага до національної культури, мови, звичаїв, традицій; збереження територіальної цілісності своєї держави; розуміння членами національної спільноти своїх ідеалів, цінностей, прагнень, інтересів, потреб; збереження історичної пам'яті та передавання її наступним поколінням. Національна ідентичність відіграє важливу роль для визначення моделі, стратегії та практики державної політики щодо її формування в Україні.

Погляди гуманітаріїв і музикознавців про українську національну ідентичність збігаються. Системне розуміння значення українського слова, української пісні, музики, їхнього впливу на слухача й глядача здатні пробудити національну свідомість, дух свободи, кликати на боротьбу за незалежність, волю. Слід зазначити, що українська влада протягом багатьох років, а особливо в роки нашої незалежності, ще не сформулювала чіткої стратегії розвитку нашої національної ідентичності. Ми спостерігаємо лише хаотичні рухи багатовекторної політики народних обранців у геополітичному просторі. Тому нині важливо владі з допомогою гуманітаріїв і музикознавців обрати вектор розвитку української національної ідентичності в межах нашої держави й самостверджуватися на міжнародній арені.

Великий вплив на формування національної ідентичності й свідомості мають митці, зокрема письменники, музиканти. Слово, пісня в їхніх руках є фактором впливу на суспільство, зброєю народу в боротьбі за свободу й незалежність. Такою постаттю в історії української музики був композитор Володимир Івасюк.

Особливість пасіонарної постаті, неповторної особистості, батька української естрадної музики Володимира Івасюка полягає в таких факторах:

- композитор прагнув новизни у звучанні української пісні, шукав нові мелодії, ритми, тональності тощо;
- на творчість Івасюка великий вплив мали нові західні музичні течії, якими він захоплювався;
- у своїй пісенній творчості звертався до фольклорних мелодій, особливо часто запозичував буковинські мотиви;
- вдало й успішно поєднував сучасну музику з народною, особливо з буковинською;
- тематика й мелодика пісень В. Івасюка близька й зрозуміла глядачеві, тому народ відразу прийняв і полюбив творчість композитора;
- за допомогою пісні пробуджував в українців національну свідомість, допомагав усвідомити й ідентифікувати себе як неповторну націю.

Володимир Івасюк – пасіонарна особистість, виняткова, незвична для часу, у який жив. Він приписав генетичний код української нації музичними нотами. Його пісні у 1970-их роках оживили українську націю, пробудили ідентичність, додали сили духу. Нині вони сприймаються на генетичному рівні. А пісня «Червона рута» настільки припала до душі нашому народові, що дала назву однойменному фільмові та фестивалю.

Проаналізувавши взаємовпливи української національної ідентичності й фестивалю «Червона рута», ми зробили висновок, що фестиваль був справжнім передвісником національного відродження. Найзнаковішою подією в історії української естрадно-пісенної культури кінця ХХ століття став перший фестиваль «Червона рута» 1989 року. Він мав значний вплив не лише на її формування, відкрив нові шляхи для розвитку й відродження української музики, позбавившись від московського впливу, а й вплинув на усвідомлення українцями своєї національної ідентичності, проклав шлях до незалежності. Націоналістичні гасла, які звучали зі сцени заходу, висвітлення гострих соціальних тем, відважне, креативне самовираження виконавців за допомогою пісні, харизматичність індивідуальної манери, пропагування ідей української Незалежності, розмаїття нових жанрів, стилів, тем, виконання українськомовних пісенних творів, позбавлення страху перед комуністичною владою – ці фактори свідчать про унікальність і самобутність фестивалю «Червона рута» і повернення про повернення українців до себе, до своєї національної самоідентичності.

В останні роки фестиваль «Червона рута» проводиться менш активно. Це пов'язано з відсутністю потужних спонсорів та меценатів, з подіями, що відбуваються в нашій державі, зокрема з повномасштабним вторгненням. Звісно, нині проводяться інші музичні конкурси, які привертають увагу сучасного глядача, проте «Червона рута» - єдиний у нашій державі фестиваль, який із моменту свого народження має україномовний статус та критерії оцінювання української національної визначеності в музиці. Тому організаторам потрібно активніше залучати спонсорів, меценатів до його

проведення. Фестиваль потрібно активніше популяризувати серед українського глядача, особливо в сучасних воєнних умовах, які сколихнули українців східних та південних регіонів і спонукали відчутти себе частиною великого народу. А нині є безліч можливостей і засобів для поширення інформації про фестиваль серед українців. Сподіваємося, що цей захід набере своїх обертів і з великою потужністю зазвучить для глядача.

Таким чином, «Червона рута» нині є найстаршим фестивалем в Україні, що сформував сучасну молодіжну масову музику. Він є найбільшим в Україні, адже 90% українських зірок зійшли на його сцені. Фестиваль став культовою подією минулого.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антонович В. Б. Три національні типи народні (вступна стаття О. В. Яся) / В. Б. Антонович. *Український історичний журнал*. 2017. №3. С. 171-190.
2. Бухало О. Червона рута: буржуазні мотиви, короткі спідниці і всесоюзна слава. 2016. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/society/2016/09/160927_chervona_ruta_history_blog_or (04.08.2024).
3. Вернись зі спогадів... Володимир Івасюк: [фотоальбом]: до 60-ліття композ. і поета В. Івасюка / авт. ідеї, маркету та упоряд. Л. Криса. Львів: УКРПОЛ, 2008. 850 с.
4. Володимир Івасюк. Відлуння твоїх кроків: спогади, інтерв'ю, статті, документи про Володимира Івасюка / ред. Я. Тучапський; упоряд.: Г. Івасюк, О. Івасюк, Л. Криса. Львів : Видавничий дім «Укрпол», 2011. 239 с.
5. Володимир Івасюк – основоположник української естради. *БазарMedia в Україні*. 4 березня 2024. URL: <https://bazarmedia.info/2024/03/04> (12. 11. 2024).
6. Гібернау Монтсеррат. Ідентичність націй. Темпора. 2012. URL: <https://www.yakaboo.ua/ua/identichnist-nacij.html> (26.10.2024).
7. Грицак Я., Комаров О. Шлях становлення української ідентичності. 2021. 30 с. URL: [file:///C:/Users/-Admin-/Downloads/TXvQ51630417516SPKfa%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/-Admin-/Downloads/TXvQ51630417516SPKfa%20(2).pdf) (11.10.2024).
8. Еріксон Е. Ідентичність: юність і криза. 1996. 344 с.
9. Згадати все. Червона рута 1989. Передвісник незалежності. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=5S3360L8wbA> (10.11.2024).
10. Івасюк Володимир Михайлович. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki> (10.11.2024).

11. Івасюк М. Г. Монолог перед обличчям сина. Чернівці: Золоті литаври, 2000. 205 с.
12. Ідентичність. Енциклопедія сучасної України. URL: <https://esu.com.ua/article-13770> (10.10.2024).
13. Ірина Фаріон про Володимира Івасюка та «Червону руту» Велич особистості квітень, 18. URL:
14. Кашаюк В. Національна ментальність і її рівні відображення в музиці. *Музикознавчі студії: Наукові збірки ЛНМА ім. Лисенка*. Вип. 18. Львів: Сполом, 2008. С. 11-18.
15. Кольцова О. Як зробити музику однією з основ національної ідентичності 21 серпня 2023 URL: https://lb.ua/blog/oleksandra_koltsova/571131_yak_zrobiti_muziku_odni_ieyu_z_osnov.html (14.10.2024).
16. Костомаров М. Дві руські народности. Ляйпціг, б. р., в-во «Українська накладня», 111 с.
17. Костомаров М. Книга буття українського народу. URL: <http://litopys.org.ua/rizne/kmt02.htm> (13.10.2024).
18. Кремль вбив Івасюка, але українську пісню він вбити не зможе. *Жити далі*. URL: https://www.youtube.com/watch?v=FtAg_bVKHJw (15.11.2024).
19. Креслав В. Історія одного шедедру – фільм «Червона рута». 2012. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/society/2016/09/160927_chervona_ruta_history_blog_or (23.09.2024).
20. Кривда Н. Національна ідентичність. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=5UtaCqcy08> (10.10. 2024).
21. Лазарук М. Як творилась історія? «Червона рута» - тридцять років тому: спогад організатора. *Наукові зошити історичного факультету Львівського університету*. 2020. Випуск 21. С. 283 – 288

22. Лепша І. Життя і смерть Володимира Івасюка / І. Лепша. Київ: Преса України, 1994. 128 с. (Військо України; №6/1994).
23. Лепша І. Замах на «Червону руту». Час. 1993. №7. 19 лют. С. 3.
24. Мамченкова О. Фестивальна історія: як прогриміла й чому стихла «Червона рута». *Українська правда*. 18 травня 2017. URL: <https://life.pravda.com.ua/culture/2017/05/18/224232/> (11.11.2024).
25. Мовчан П. П. Зміст поняття «національна ідентичність»: теоретико-методологічний аспект. *Інвестиції: практика та досвід*. 2015. №17. С. 103-107. URL: file:///C:/Users/-Admin-Downloads/ipd_2015_17_21.pdf (10.10.2024).
26. Національна ідентичність. Енциклопедія сучасної України. URL: <https://esu.com.ua/article-71062> (25.10.2024).
27. Нечаєва П. Володимир Івасюк / П. Нечаєва. Харків: Фоліо, 2019. 120с.: іл. (Знамениті українці).
28. Новакович М. Галицька музика габсбурзької доби (1772 – 1918) в контексті явища національної ідентичності. *Репозитарій Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв України*. 2020.
29. Овсяник Ю. Ідентичність: змінна і константа. 2021. URL: <https://zbruc.eu/node/107659> (14.10.2024).
30. Орлова Г. Івасюк – соловей, якого знищили «совєти». 2024. URL: <https://litopys.info/articles/ivasyuk-my-z-kolysky-natsionalisty-yakshho-materi-spivayut-ukrayinski-kolyskovi-tomu-nas-perevyhovuyut-u-kontstaborah-galyana-orlova/> (09.09.2024).
31. Остапович К. Перший фестиваль «Червона рута» в контексті процесів розвитку пісенно-естрадної культури України. *Музичне мистецтво і культура*. 2023. Вип. 38.
32. Охїтва Х. Національна ментальність та ідентичність у музиці: дефініції та кореляція понять / *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку*. (Напрям: мистецтвознавство)/Історико-

мистецька спадщина України в контексті світового культурного простору. Випуск 38. 2021. URL: <https://zbirnyky.rshu.edu.ua/index.php/ucpmk/article/view/475> (24.10.2024).

33. Парадигма етнонаціональної ідентичності української музичної творчості як пріоритетна дослідницька проблема сучасного вітчизняного музикознавства / М. І. Ярко. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія : Мистецтвознавство.* 2013. № 2. С. 40-48. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NZTNPUm_2013_2_10 (12.10.2024).
34. Попова К. Нові горизонти національної свідомості: як розвивається українська ідентичність і кому за це дякувати. *BAZAAR.* 9.11. 2024
35. Пронкевич О. Національна ідентичність, війна й гуманітарні науки. *Український тиждень.* 2023.
36. Пухарев Ф. Володимира Івасюка знайшли мертвим 43 роки тому. Розбираємо головні версії смерті. 2022. URL: <https://slukh.media/texts/volodymyr-ivasyuk-death-versions/> (03.09.2024)
37. Ревуцька С. Мова як складова національної ідентичності у контексті нацбезпеки. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Філологія.* Київ, 2022. №3 (5). С. 30-37.
38. Саніна Т. О. Дослідження національної та етнічної ідентичності: теоретичний погляд
39. Світ Миколи Лисенка: національна ідентичність, музика і політика України XIX – поч. XX ст. / Тамара Булат, Тарас Філенко. Нью-Йорк: Укр. Вільна Акад. Наук у США; Київ: Майстерня книги, 2009. 408 с
40. Світогляд Володимира Антоновича. *Краківські вісті.* Збруч URL: <https://zbruc.eu/node/72581> (27.10.2024).

41. Сидір М. Трактуння національної ідентичності у світовій науковій думці та його екстраполяція в українське музикознавство. *Fine Art and Culture Studies*. Вип. 3. 2023. С. 100-107.
42. Сміт Е. Д. Національна ідентичність. Київ : Основи. 1994. 224 с.
43. Степико М. Т. Українська ідентичність: феномен і засади формування: монографія / М. Т. Степико. К.: НІСД, 2011. 336 с.
44. Судин Д. Українцями народжуються чи стають? *Український тиждень*. №5. 2019.
45. Тарасюк Г. Нерозгаданий феномен Володимира Івасюка / *Літ. Україна*. 2009. № 10. С. 1-2
46. Терещук Г. Пісенний вибух 1989 року. Фестиваль «Червона рута» наблизив Незалежність України. 17 вересня 2019. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/30167325.html> (10.11.2024).
47. Тиский М. Етапи становлення української національної ідентичності. *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки*. №21. 2011. С. 111-114.
48. У Запоріжжі стартував II Всеукраїнський фестиваль української пісні та співаної поезії «Червона рута». *Український інститут національної пам'яті*. URL: <https://uinp.gov.ua/istorychnyy-kalendar/serpen/9/1991-u-zaporizhzhzhi-startuvav-ii-vseukrayinskyy-festyval-ukrayinskoyi-pisni-ta-spivanoyi-poeziyi-chervona-ruta> (28.10.2024).
49. Фещук Н. Пісня буде поміж нас. Софія Ротару і Володимир Івасюк: «Двоє популярних». 2007. URL: https://zn.ua/ukr/ART/pisnya_bude_pomizh_nas_sofiya_rotaru_i_volodimir_ivasyuk_dvoe_populyarnih.html (29.07.2024).
50. Фройд З. Психологія спільнот і аналіз людського «Я». Мультимедійне видавництво Стрельбицького. 2021.
51. Цивілізаційна ідентичність українства: історія і сучасність / авт. кол.: О. Рафальський (керівник), Я. Калакура (науковий редактор), О.

- Калакура, М. Юрій. Київ: ППІЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2022. 512 с.
52. Червона рута (фестиваль). URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/> (25.10.2024).
53. «Червона рута-2019» у м. Чернівці. URL: https://rutafest.art/news/chervona_ruta_2019_u_m_chernivci_17_22_ver_esnja_rutafest/2019-09-12-152 (26.10.2024).
54. Чому Івасюк став символом боротьби? Як його «Червона рута» змінила Україну. 30 травня 2023 року. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=MBy-m524WVU> (12.11.2024).
55. Чура В. Фестиваль «Червона рута» 1989 р. у візії Чернівецького партапарату. *Наукові зошити історичного факультете Львівського університету*. 2020. Випуск 21. С. 271 - 282
56. Штогрін І. Феномен Володимира Івасюка. 2009. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/1504017.html> (15.10.2024).
57. Ярмо М. Парадигма етнонаціональної ідентичності української музичної творчості як пріоритетна дослідницька проблема сучасного вітчизняного музикознавства. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Серія: Мистецтвознавство*. №2. 2013. С. 40-48.

ДОДАТКИ

URL: <https://suspilne.media/culture/378380-ivasuk-mi-z-koliski-nacionalisti-akso-materi-spivaut-ukrainski-koliskovi-tomu-nas-perevihovuut-u-konctaborah/>

URL: https://molbuk.ua/chernovtsy_news/207624-50-rokiv-chervoniy-ruti-istoriya-pisni-scho-stala-neoficiynym-gimnom-ukrayiny.html

URL: <https://suspilne.media/156745-ak-spivali-gimn-ukraini-u-1989-roci-na-festivali-cervona-ruta-suspilne-videonovini/>

Червона рута

Ти признаєся мені,
Звірки в тебе ті сари, —
Я без тебе всі гні
У пошолі пошолі

Моє діє у лісах

То сар-зімелі суркоча,
Сонце — руту знаєш
У мене згадувала?

Присів: Червоні руту
Не шукай велорани, —
То у мене сдани,
Ті сарки ти, повір,
То твоє віра —
То є сибалі вага
То є сибралі вага
В усіх вір.

То сар і тебе в сарі
У гірках земних
То забутіх сибаліх
То присадити зо шолі,
У не треба нести
Силі квітку квітку
То забито уше нго
У-бітти на в шолі шолі...

Присів... 18. XII. 70 *В. Каленчук*

URL: <https://suspilne.media/156745-ak-spivali-gimn-ukraini-u-1989-roci-na-festivali-cervona-ruta-suspilne-videonovini/>

URL: <https://slukh.media/texts/chervona-ruta-1989/>

URL: <https://suspilne.media/culture/378380-ivasuk-mi-z-koliski-nacionalisti-akso-materi-spivaut-ukrainski-koliskovi-tomu-nas-perevihovuut-u-konctaborah/>